ژماره ١۴ **هانا** سالی ١٩٩٩

ناوه‌روک:

١_ خورافه ی دوو هه زار ⁄ له یلا قاسمیانی ٢

٢_ ژنانی کورد له به رانبه رکیی دوو فه رهه نگدا ⁄ سو سه ن سه لیم ۴

٣_ وینه ی مه سیح له دوزه خی رووانداوه تا شاری کویرانی "ساراماگو" ⁄ به کر ئه حمه د ١٢

۴_ زمان و ئایین ⁄ سلیمان قاسمیانی ١۶

۵_ شیعر: گوران، کوژان، حه مه عه لی حه سه ن، خه وله عبدالله سولتان، ئاسو بالا به رز،
ره حمان سوفی ٢١

٦_ شیعری "جوانی بی ناو" ی گوران به پیتی لاتین ٣٣

٧_ ده ستی کلیسا له جینوسایدی رووندادا ⁄ پیتر دال ⁄ به یان ناسیح ٣۴

٨_ کریکار ⁄ ماکسیم گورکی ٣٧

٩_ پارله مانی کویت و مافی ده نگدانی ژنان ⁄ سه ردار عبدالله ۴٧

١٠_ "نه "ءکانی که ژال ئه حمه د ⁄ مه شخه ل ۴٩

١١_ له ئاستانه ی دوو هه زاردا ⁄ پشکو نه جمه دین ۵١

١٢_ بیره وه ری له دایک بوون ⁄ خالید بایه زیدی ۵٢

١٣_هه واله کان راده گه یینن ⁄ سه ردار عبدالله ۵٣

***

خورافەی دوو هەزار

لەیلا قاسمیانی

ساله کان دین و ده رون و خه لک به شادی یه وه به ره و پیری نوی بوونه وه ی سال ده رون، به و هیوایه ی که سالی تازه خوشی له گەل خوی بینی و ژیانیکی باش و ئینسانی‌تر له دامینی خویدا پەرەوەردە بکات. به لام ئه مجاره له وه ده چی که نوی بوونه وه ی سال شتیکی ئه وتوتر له سالی جاران بیت! ئاخر ئه مسال سالی دووهەزاره (٢٠٠٠)! دووهه م هه زاره له میژووی مروف دا به پیی سالی زایینی. ئایا تیپه ربوونی دوو هه زار سال به سه ر میژوویه کدا خوی له خویدا شتیکی تایبه تی و سه رنج راکیشه؟! له زوریک له ولاتانی دنیادا (لانی که م له و شوینانه ی که سالژمیریان زایینی یه) نوی بوونه وه ی سالی ئه مجاره یان کردووه ته شتیکی زور تایبه تی که که متر له خورافه نیه!

هەندیک تاقم و گرووپی ئایینیش ئەمساله به سالی نابوودی زەوی و مروف، نزیک بوونه وه ی روژی حه شر، نزیک بوونه وه ی گه رانه وه ی عیسی مه سیح بو سه رزه وی و دامه زراندنی حکومه تی خوا (یان به قه ولی شیعه کان گه رانه وه ی ئیمامی دوانزده، مهدی بو سه ر خاک) راده گه یینن!

ئه گه ر شتیک راست بیت سه باره ت به تایبه تی بوونی نوی بوونه وه ی ئه مسال له چاو سالانی تر، ئه ویش ئیمکانی کولاپس کردنی سیتسمی کامپیوته ری یه له و شوینانه ی که ته کنیک که لکی له چیپس ی کامپیوته ر وه رگرتووه. زوریک لەو سیستمه کونانه بەپیی سالژمیری ١٩٠٠ ساغ‌کراونەتەوه و له لیکدانەوەکانیاندا سالی "صفر صفر" وه ک سالی ٢٠٠٠، دیاری نەکراوه. هەلبەت لەو شوینانەی که پیراگەیشتبن، ئەو موشکیله چاره سه رکراوه بەلام به هوی به ربلاوبوونی مه سه له که ئیمکانی ئه وه ی که هه ندیک سیسته م راست نه کرابنه وه و هه روا له سه ر هه وای سه ده ی ١٩ دا برون و، ببنه هوی خولقاندنی موشکیله، هه یه!

سیسته می سه رمایه داری جیهانی، به که لک وه رگرتن له بازاری روژنامه گه ری و میدیا له هه ر چوار گوشه ی دنیادا، به چه پله ریزان و هه را و هوریا و غه وغایه کی زوره وه دیانه وی خه لک سه رمه ستی جه ژنی هاتنی سالی ٢٠٠٠ بکه ن و راستی‌یەکانیان له بیر ببەنەوه. بورژواکان دەیانەوی به خەلک بقەبلینن که سالی ٢٠٠٠، سالی خیر و خوشی و بەرکەتە، هەروەک کیسەی پرله سوودی خویان، وەک دەریای کالای ئەمبارکراویان، وه ک زه رق وبه رقی بی پایانی ژیانی خویان، وه ک ئه و نیعمه تانه ی خویان مه له ی تیدا ده که ن و له به ر زوری بیئه ندازه ی تییدا ده رشینه وه، وه ک ئەو دەسکەوتانەی که تەکنیک و زانست به گشتی‌کردوویانه، وەک گەشەی بی سنووری هیز و ئیمکانی به رهه مهینانی مروف که له ژیر رکیفی خویاندایه!

بەلام ئایا به پیی ئەم هەموو گەشه و ئال‌وگوره له تکنیک و لیهاتوویی‌یه له بەرهەمهیناندا، کاری ئینسان، روژکاری ئینسان راحەتتر و کەمتر بووەتەوه؟! ئایا پیشرەفتی تکنیک و بەرهەمهینان له خزمەت ئینسان و راحه ت کردنی ژیانی مروف به کارهینراوه؟! ته نیا نیگایه کی ئاسایی بومان ده رده خا که ئه م ئال وگورانه به چ قیمه تیک هاتوونه دی و چون له دژی ئینسان و راحه تی ژیانی جه ماوه ری به رین خراونه ته کار!

بیکاری به ملیونه ها ئینسان، له هه ر ولاتیک دیارده یه کی ئاشکرای هه موو کومه لگاکانی ئه مروی سه رمایه داری یه. جیاوازی چینایه تی به ینی دارا و نه داری ناو کومه لگا به پیی ئیمکاناتی به رهه مهینانی ئه مروی کومه لگای ئینسانی، زیاتره له سه رده می کویله تی. بیست له سه دی خه لکی جیهان، هه شتا له سه دی هه موو دارایی دنیایان به ده سته وه یه. توندی و خیرایی کار روژ له گەل روژ زیاتر و کوشندەتر بووه و ریژەی ئەو کریکارانەی که به هوی ماندوویی و تصادفاتی سه رکار سه ده مه ده بینن و له کار ده که ون هه ر زیاتر ده بیت.

له باری سیاسی یه وه، ده سه لاتداری یه تی ئه حزابی کونه په رستی راست، به سیاسه تی ناسیونالیستی، راسیستی، فاشیستی و دژایه تی له گه ل بیگانه، سیبه ری ره شی خوی به سه ر زوربه ی ولاتانی دنیادا داکیشاوه. شه ری قه ومی له زور شوینی دنیا بووه به مایه‌ی له به‌ین‌چوونی ملیونه‌ها ئینسان له رواندا‌وه بگره هه‌تا یوگسلاوی و ولاتانی سوفیه تی پیشوو. بورژوازی جیهانی له زور شوینی جیهان، داروده سته و ره وتی ئایینی یان خستووه ته گیانی خه لک و جه هه ننه میکی راسته قینه یان بو ئینسان خولقاندووه. تالیبانه کان له ئه فغانستان، ئایه تولّلاکان له ئیران و به نگلادیش و ئه لجه زایر، هیندووه‌کان له هیند، کلیساکان له رووان‌دا، کاتولیکه‌کان له ئامریکا و... هه‌موویان به گشتی نیشانده‌ره‌ی ئه‌و مه یدانه ن که بورژوازی به دلی ئاواله وه پیشکه شی کونه په رستی ئایینی به گشتی ده کات.
سه ره رای پیشره فتی زانست و تکنیک و پزیشکی به تایبه ت له مه یدانی ژنیتیک دا و، ئیمکانی چاره سه رکردنی زور نه‌خوشی، ئیستاش شاهیدی مه‌رگی هه‌ر روژه‌ی ده‌یان هه‌زار ئینسان له ولاتانی ئافریقایی، ئاسیا و ئامریکای لاتینین به نه خوشی زور ساده و ساکار که ده یان ساله ئاسه واری له ئه وروپا نه ماوه و زور راحه ت چاره ده کری.
له ده‌روازه‌ی سالی دووهه‌زاردا شاهیدی کلاوبه‌رداری و حوقه‌بازی سه‌رسورهینه‌ری بورژواکانی ده سه لاتدار له "بازاری ئه‌ورووپای یه‌کگرتوو" داین. به پیی راپورتی بازره‌سه‌کانی "په‌رله‌مانی ئه‌ورووپا" له سالی رابردوودا (واته ۱۹۹۸) نزیکه ی **۵** میلیارد دولار بی سه روشوین بووه و چووه ته گیرفانی چه وری ده سه لاتدارانی ئه وروپا خویان. له و بودجه یه ی که سالی ۱۹۹۸ قه رار بووه سه رفی گه شه پیدانی زراعات و یارمه تیدانی جوتیاران بیت، نزیکه ی ۱۲ میلیارد دولار به ئاشکرا به هه‌له له ده‌ست چووه و که‌وتووه‌ته ده‌می بی بنی کلاوبه‌رداره‌کانی "بازاری یه‌کگرتووی ئه‌ورووپی"! له هه‌مووی سه‌رسورهینه‌رتر ئه‌وه‌یه که ئه‌م راپورتانه که له لایه‌ن خودی په‌رله‌مانی ئه وورووپاوه داوای کراوه، یه خه ی که‌سی پی‌ناگیری و تاقه کلاوبه‌رداریکیشی بی شه‌رمه‌زار ناکری! هه‌ر ده‌لیی شاری بیکه سانه! له هه مان کاتیشدا ملیونه‌ها ئینسان له جه‌رگی ئه‌ورووپادا بی کار و ئیش ژیان به سه‌ر ده‌به‌ن و ملیونه‌ها ئینسانی‌تر له‌پشت دیواره کانی ئه وروپا به برسیه تی سه رده نینه وه و له برسان ده مرن.
له سه ره تای هه زاره یه کی نویدا، دیسان و هه زارباره بی کیفایه تی و گه نیوبوونی سیسته می سه رمایه داری به وپه ری خوی گه یشتووه. ژیانی زوربه ی خه لک نه ک باشتر نه بووه به لکوو خراپ و خراپتر بووه. بیکاری، بی ته ئمینی، هه ژاری، ناراحه تی عصبی و رووحی، نه خوشی جسمی و نه فسانی، فشاری تاقه ت پروکینه ری کار و ماندوویی جسمی و رووحی له موشکلیه کانی زور ئاسایی ئینسانی ئه مرون.
ته واوی ئه و زه رق و به رق و خوسازادان و هه راوهوریایه ی که بورژوازی بو پیشوازی له سالی دووهه زار ده یکا، ته نیا ئارایش کردنی سیسته می سه رمایه داری یه که ده یه وی هه میشه یی بوونی ده سه لاتی خوی به که لک وه رگرتن له هه ر خورافه یه کیش بووبیت، له زه ینی خه لکدا بچه سپینی. ئه وه ی که بورژوازی چه نده بتوانی له م بواره دا سه رکه وتوویی به ده ست بینی، په یوه ندی به چه ند و چونی ئه و جوولانه وه کومه لایه تی یه هه یه که گورینی سیسته می سه رمایه داری له بنه ره ت را به ئه رکی سه رشانی خوی ده زانی. جوولانه ی کومونیستی کریکاری ئه و جوولانه وه کومه لایه تی یه یه که ئینسان و ژیانی ئینسان میحوه‌ری بوچوونه‌کانی‌یه‌تی و ته‌واوی توانایی و دارایی و تکنیک و پیشره فتی کومه لگا ده نیته خه زمه ت ئینسان و خیر و خوشی و ئه و!

❊❊❊

ژنانی کورد:
له به‌رانبه‌رکیی دوو فه‌رهه‌نگدا!

سوسه‌ن سه‌لیم

قسه و باسیک که له نیوان من و فینوس فایه ق دا سه باره ت به کیشه ی جیابوونه وه به تایبه تی و مه سه له ی ژنان به گشتی له چه‌ند ژماره‌ی رابردووی بلاوکراوه‌ی "په‌یام"دا ده‌ستی پیکردووه، دوایین ئاکامه کانی خوی به بلاوکردنه وه ی وتاریک به ناوی "وه لامیک بو ره خنه یه ک" ـژماره ١٦ی په یامـ له لایه ن فینوس فایه قه وه گه یشتووه. له م وتاره دا فینوس فایه‌ق بو ئه‌وه‌ی بتوانی خوی له ره‌خنه‌یه‌ک رزگار بکات که به‌روکی پیگرتووه، به‌ناچار ده‌رگای چه‌ند مه سه له ی تری خستوته سه ر پشت که راسته وخو گوزارشت له جه وهه ری بیروبوچوونیکی دواکه‌تووانه ده کات که ئه و له ژیر ناوی "خویندنه وه یه کی نوی له مه سه له ی ژناندا" خستوویه تیه روو.

به داخه وه فینوس هه رچه نده وه ک ژنیک قسه ده کات به لام سه رتاپای بوچوونه کانی نه ک هه‌ر دووره له لایه نگری کردن له مافه‌کانی ژنانه‌وه، به‌لکوو راسته‌وخو ره‌واج‌پیده‌ری هه‌مان بیروباوه‌ر و فه رهه نگه که ساله های ساله له لایه ن کونه په رستانه وه داکوکی لیده کری و ده سه لاتدارانیش به زه بری سه رکوت و به ناوی قانوون و داب ونه ریته وه به سه ر کومه لگا دایان سه پاندووه و کردوویانه به عه قلیه تی باو. به لام بو ئه وه ی خوینه رانی به ریز له جه وهه ری باسه که دا رابگرم به پیویستی ده زانم جاریکی تر قسه وباسه که بنوسمه وه.

به‌رانبه‌رکیی دوو فه‌رهه‌نگ، داکوکی فینوس فایه‌ق له چی‌یه؟

فینوس فایه ق ئه وه ده سه لمینی که له نیوان ناوه ندی کومه لایه تی کوردستان و ئه‌ورووپادا جیاوازی هه یه، "ناوه ندی یه‌که‌م سه‌خت" و "ناوه‌ندی دووه‌م ساخته"، به‌لام وه‌ختیک ژنانی کورد له نیوان ئه م دوو ناوه ند و دوو فه رهه نگه جیاوازه‌دا داده‌نی و باسی هویه‌کانی جیابوونه‌وه‌ی ژنان دینیته کایه‌وه، ئه‌و ته‌سویره ده‌دات که گوایه کیشه‌ی جیابوونه‌وه ئاکامی نه‌زانی و هه‌له‌شه‌یی ژنان و خراپ تیگه‌یشتنیانه له ئازادی و مافه‌کانی خویان، هه‌ر بویه وه ختیک ده گه نه ئه ورووپا به بی "خوسازدانیکی ده روونی و روشنبیری" و "به بی خویندنه وه ی دوو کتیب له سه ر ئازادی" ده بنه خاوه نی "کارتی بانق"، له ناوه ندی کومه لایه تی خویان یاخی ده بن و ریگای جیابوونه وه ـ ته لاق ـ ده گرنه به ر.

له کاتیکدا ته‌ئکیدی من له سه‌ر ئه‌وه‌یه که کیشه‌ی جیابوونه‌وه له لای ژنانی کورد له ده ره وه ئاکامی نه زانی و هه له شه یی ژنان نیه، به لکو ئاکامی به رانبه رکیی دوو فه رهه نگی پیشکه وتووی دژ به یه که، که ژنان تیایدا توانی ئه وه یان به ده ست هیناوه تا وه ک که سایه تی یه کی سه ربه خو بریار له سه ر ژیانی تایبه‌تی خویان بده ن. به لای منه وه "جیابوونه وه" مافیکی بی ئه م لاوئه ولای ژنانه و ژنانی کورد ئه و که سایه تی یه یان هه یه که بتوانن موماره سه ی ئه م مافه بکه‌ن به بی ئه‌وه‌ی خویندنه‌وه‌ی کتیب و هه‌ر مه‌رجیکی‌تر بویان بکریته پیوانه. به‌لام لیره‌دا ده‌رخستنی ناوه روکی ئه م به رانبه رکی یه پیویسته:

سه‌ره‌تا، فه‌رهه‌نگی خومالی.

مه‌به‌ست له‌مه چیه؟ ژن به ژنه و چه‌ند ژنه، سه‌رکوت ولیدان و کوشتنی ژنان، فه‌رزکردنی پوشاکی ئاودامان، ریگه گرتن له تیکه لاوبوونی ژنان و به شداری له هه لسوورانی سیاسیدا، له م فه رهه‌نگه دا شه ریعه ت و داب و نه ریتی خیله‌کیتی پیروزه و نابی سه‌رپیچی لیبکری. "په‌رده‌ی به‌کارا" ده‌توانی سنووری نیوان "که‌سایه‌تی بیگه‌رد وپاک"

و"كه‌سایه‌تی خیانه‌تكار" تا راده‌ی ژیان و مه‌رگی ژنان دیاری بكات. حه‌لال و حه رام، زینا، شه ره ف و ناموس، پیوانه مه عنه ویه كانی ئه م فه رهه نگه ن كه جیگا و ریگای ژنان ده به نه ئه و ئاسته ی كه لایه ک پاشكوی پیاوان بن و به‌وانه‌وه بناسرین و له لایه‌كی‌تره‌وه مه‌یدانیک بن بو روانگه‌ی ئه‌خلاقی خیزان و خیل و كومه‌لگا و نه‌ته‌وه؛ ئه خلاقیک كه چاوی سیكسی و شه هوانی، هه ستكردن به حه زه ر و مه ترسی له سه ر ژنان، ده كاته سه نته ر و پانتایی روانگه یه كی كومه لایه تی، "می و نیر"، "كور وكچ" مه رته به ی جیاوازی فه ردی و خیزانی و كومه لایه تین.
كاری مالداری و رازیكردنی دلی میرد "ئه ركه سروشتی یه كانی می یینه ی ژنانه". ته نانه ت ئه نجامدانی "كاری ژنانه" له لایه ن پیاوانه جیگای ته حقیره. له م فه رهه نگه دا ماف و ئازادی ژن به پیوانه ی "به ره لایی" ده كیشری. ئازادی سه فه ر و مانه وه و زه واج و ته لاق، ئازادی عه شق و چه ندین مافی تری شه خسی قه ده غه یه.
له یه ک وته دا فه رهه نگی خومالی ته جسید كردنی ژیرده سته یی ژنان و دانانی ئه وانه وه ک ئینسانی پله دوو. ژنانی كورد وه ختیک به بارقورسی و سلبیاته كانی ئه م فه رهه نگه و به سوننه ته كانی "خیزانی كوردی" یه وه ده گه نه ئه ورووپا، له گه‌ل ناكوكی و به‌رابه‌ركی‌یه‌كی كومه‌لایه‌تی به‌ره‌وروو ده‌بنه‌وه، به تایبه تی كه ناوه ندی ئه ورووپایی نه ک هه ر جیگایه كی بو ئه و سوننه ت و داب ونه ریته دواكه وتوانه نه هیشتوته وه به لكو زوریک له مافه كانی ژنانی به ره سمی ناسیوه و ژنان ئه‌و توانایه‌یان كه‌وتوته ده‌ست كه لانی كه‌م له به‌رانبه‌ر هه ر جوره ده ستدریژی و جیاكاری یه كی جنسیدا به شیوه یه كی قانوونی رابوه ستن و كومه لگاش ئه مه ی له خویدا قبول كردووه. ئه مه جگه له وه ی كه كوردستان له ئیستا ولاتیک نیه كه نه ک هه ر قانوون و یاسایه ک بو به رگری كردن له كه سایه تی ژنان له خویدا به ریوه به ری، به لكو چه ند ئه حزابیكی قه ومی و دینی ده سه لاتیان به ده سته وه كه خویان له دژی ژنان، كونه‌په رست ترین سیاسه ت و كارنامه یان به ریوه بردووه.
ژنانی كورد له ده‌ره‌وه‌ی ولات به‌م وه‌زعیه‌تانه‌وه و له میانه‌ی به‌رانبه‌ركیی ئه م دوو فه رهه نگه دا یان له دریژه ی ته‌سلیم بوون به فه‌رهه‌نگی خومالیدا ده‌میننه‌وه یان، له گه‌ل ناوه‌ندی تازه‌دا خویان ده‌گونجینن و تیكه‌لاوی فه رهه نگی ئه ورووپی ده بن. به جیاواز له م حاله تانه و له گه ل ته قینه وه ی ناكوكی یه خیزانی یه كاندا، جیابوونه وه و هه لوه شاندنه وه ی خیزان ده بیته ریگاچاره یه كی نه خوازراو. وه له م باره شه وه ژنانی كورد هینده ماف و كه سایه تیان هه یه كه له سه ر چاره نووسی ژیانی خویان بریاربده ن.
به لام فینوس فایه ق داكوكی له چی ده كات؟ ئایا ئه و به لایه نگری كردن له ژنانه وه ره خنه‌یه كی هه یه له فه رهه نگی خومالی؟ ئایا ئه و مافی جیابوونه وه به ره سمی ده ناسینی و ئه و ته وه قوعه ی هه یه له ژنانی كورد كه ده توانن ئه م مافه به‌ریوه‌به‌رن؟ ئایا ئه‌و له دژی پیاوسالاری و ناموس‌په‌رستی قسه‌یه‌كی هه‌یه و ده‌توانی بانگه‌وازی ده‌ستبه‌رداربوون له داب‌ونه‌ریتی دواكه‌وتوانه‌ی خومالی بكات و ژنان هانبدات بو تیكه‌لاوبوون له فه‌رهه‌نگی پیشكه وتووی ئه وروپاییدا؟
به داخه وه فینوس كه خوی ژنیكه و لانی كه م ئازاری ژنی كوردی چه شتووه، ته نها یه ک وشه ده رباره ی راستی یه‌كانی كومه‌ل و ده‌سه‌لاتدارانی نالیت. هونه‌ری ئه‌و، ره‌خنه له خودی ژنان خویانه و به‌س تا له‌م ریگایه‌وه جاریكی‌تر سه رنجی ره خنه له سه ر خودی ژنان بیت و ده رباره ی نابه رابه ریه كانی نیو كومه ل و پاریزه رانی مانه وه ی بی مافی و ژیرده‌سته‌یی ژنان، قسه وباسیک نه‌یه‌ته كایه‌وه. هه‌ر كه‌س وتاره‌كانی ئه‌و بخوینیته‌وه ده‌زانی كه ئه‌و جگه له تانه وته شه ری نه زانی و نه خویندنه وه ی كتیب و روو تیكردنی كویرانه بو ده ره وه ی ولات و یاخی بوون له میرد و شتی له م جوره زیاتری به رچاو ناكه ویت. بو سه لماندنی ئه م قسانه شم باشتره سه رنجی خوینه ران راكیشم بو هه ندی لایه ن له بوچوونه كانی فینوس كه له وتاری "وه لامیک بو ره خنه یه ک"دا خستوویه تیه روو.

كاری ناومال، ئه‌ركه سروشتی‌یه‌كانی "می‌یینه"، یان ریشه‌ی سته‌م‌كیشی ژنان؟

فینوس ده لی: "له میانه ی به راوردکردنی ژنی کورد له گه ل ژنی روژئاواییدا له و رووه وه ی که هیچ ژنیکی ئه وروپایی ئه و توانایه ی ژنی کوردی نیه مال ومیرد به خیوکات و ده شخوینیت و پله وپایه ی پیشه یی ش به ده ست ده هینیت، ئه وه ش شتیکه که ده بیت فه خری پیوه بکریت، نه ک شه رمی لیبکریت... چون پیده چیت ئه و خوشکه شه رمه زاربیت له وه ی ژن به ئه رکه می یینه یه کانی خوی هه ستیت، له وکاته ی کار و پیشه ی ده ره وه ده کات... من باوه رم وایه ئه گه ر ژیرده سته یی ژن هوکاره کانی به ریژه جیابکه ینه وه، ریژه یه کی گه وره ی ده گه ریته وه بو کورتبینی و نه زانی خوی، بو ئه و مافانه ی که بو خوی به ره وای ده بینیت... رازیکردنی میرد و منال به خیوکردن ژیرده سته یی یه، له و کاته ی ئه وانه خوی له خویدا ناوه روکی ئه رکه سروشتی یه کانی سه رشانی ئافره تن، به لام کاتیک ده بیته مایه ی ژیرده سته یی کاتی پیاو (میرد) نه فام بیت و ته قدیری ئه و ژنه نه کات"

ته ئکیده کان هی منن.

له م قسانه دا چه ند راستی ده رده که ویت: یه که م، کاری ناومال ئه رکی سروشتی ژنانه و جیگای فه خره نه ک ژیرده سته یی ژنان له نیزامیکی کاردابه شکردنی کومه لایه تیدا که خویان هه لیان نه بژاردووه. دووه م، ریژه ی گه وره ی ژیرده سته یی ژنان بو خویان ده گه ریته وه ـ یانی کورتبینی و نه زانی ئه وان ـ نه ک بو جیگه و ریگایه ک که کومه لگا به سه ر ژناندا دایسه پاندووه. سیهه م، ئه م قسانه ی فینوس چه ند پرسیار به دوای خویدا دینی: بوچی ته حه مولکردنی کاری سه ختی مالداری ده بی جیگای فه خر بیت نه ک ژیرده سته یی، له کاتیکدا ژنان ئه مه یان بوخویان هه لنه بژاردووه به لکو داسه پاندراوه به سه ریاندا؟ بوچی کاری نیومال و منال په روه رده کردن و رازیکردنی میرد بوته ئه رکی سروشتی ته نهای ژنان؟ کی ئه م نه زمه ی فه رز کردووه؟ بوچی هه موو ئه مانه نه کراوه ته ئه رکی سروشتی پیاوان؟ ئایا بو ده بی ژنان ببنه مایه ی لومه کردنی نه زانی و کورتبینی، وه ختیک له کاری ناومالدا هه موو ته مه نیان بووبیته کویله ی چواردیواری نیومال و روژ تا ئیواره له ماندویتی زور و له کاریکی نابه رابه ر و بی برانه وه دا به سه ربه رن؟ له م کارانه شدا بو ده بی ته نها ئافه رین و تقدیری پیاوان پیوانه ی ژیرده سته بوون و نه بوونیان بیت؟ به راستی کی ئه م نه زمه ی فه رز کردووه؟ ئایا ژنان خویان ئه مه یان خواستووه؟ ئایا ره خنه گرتن له م وه زعه ی ژنان به رهه ق نیه و ناکری بیر له کومه لگایه ک بکریته وه که ئه و ته قسیماته ی له خویدا هه لوه شاندبیته وه؟ ئایا ناکری کاری سروشتی می یینه و نیرینه له کومه لدا به قازانجی یه کسانی ئینسانه کان هه لوه شیته وه؟

به بروای من کاری ناومال ریشه ی سته مکیشی و ژیرده سته یی و نه زانی ژنانه، که راسته وخو په یوه ندی هه یه به کاردابه شکردنی کومه لایه تی له سیسته می ئابوری ئیستادا. دابه شکردنی کار له سه ر بناغه ی جنس له کومه لدا، نیشانه یه که له نایه کسانی ئابووری و پیکهینانی ژیرده سته یی ئینسانه کان و راگرتنی نیوه ی کومه ل له به رانبه ر نیوه که ی تریدا. له م سیسته مه دا کاری ژنانه و کاری پیاوانه به پیویست کاری ناومالی کردوته کاریکی سروشتی و ئاسایی به سه ر ژنانه وه، که ته نانه ت کومه لگا ئه وه ی په سه ند کردووه که ئه م جوره کارانه ده بی به بی هیچ کری یه ک و هیچ به رابه ریک له لایه ن ژنانه وه ئه نجام بدریت. ئه مه له کاتیکدا که کاری مالداری کومه ک ده کات بو دووباره به رهه مهینانه وه ی هیزی کاری پیاوان و ئاماده کردنه وه یان بو سه ر کاری سبه ی؛ خستنه وه ی وه چه و منالان و گه وره کردنیان وه ک "پیاوانی دواروژ" که خوی دیسانه وه گوشه یه کی تری به رهه مهینانه وه ی ئه م هیزی کاره یه که به شیوه یه کی خوبه خو خزمه ت به دابینکردنی هوکاری به شه ری ده کات بو دریژه پیدانی بواره کانی کاری ده وله ت و نیزامه کومه لایه تی یه کان، به بی ئه وه ی مه سروفاتیک بخاته سه ر ده وله ت و چینه داراکانی کومه ل؛ ئه مه ش سه رچاوه یه کی گه وره ی قازانج هینانه بو سه رمایه داران و ده وله ته که یان. هه ر بویه ته واوی ده وله ت و ده سه لاتداران به هینانه کایه ی هه لومه رجی قانوونی دژی ژنان و به سوود وه رگرتن له شه ریعه ت و په ره دان به فه رهه نگی پیاوسالاری ئه م شیوه کاردابه شکردنه یان کردوته دیارده یه کی ئه به دی و ده ست لی نه نراو تا له م ریگایه وه بناغه کانی نایه کسانی و

قازانج په رستی بهیلنه وه و کویله تی و ژیرده سته یی ژنانیش بکه نه ئامرازیک له م سیسته مه دا.
رزگاری ژنان لە ژیرده سته یی ده بی راسته وخو کوتایی به م هه لومه رجه بینی. خه باتی ژنان له زوربه ی ولاتانی دنیا له پیناو به کومه لایه تی کردنه وه ی کاری ناومال و به ماکینه کردنی و هه روه ها کردنی په روه رده ی منالان به ئه رکیکی ده وله ت و دانانی دایه نگا و شیرخورگه و چیشتخانه ی گشتی و چه ندین خزمه تگوزاری تر، له پال داواکاری بو یه کسانی ژنان و پیاوان و به ده ست هینانی فرسه تی کارکردنی زورتر بو ژنان و داواکاری بو به شداری ژنان له کاری به رهه مهینان‌دا، سه ره نجام هه موو ئه مانه کومه ک ده که ن به باشتربوونی وه زعی ژنان و هه نگاوهه لگرتن بو رزگاربوون له ژیرده سته یی یه ک که له ئاکامی کاری ناوماله وه به سه ر ژناندا داده سه پی. هه ر له م په یوه ندی یه دا ده بی ئه وه به فینوس بلیم که نه زانی و نه خوینده واری و ته نانه ت نه بوونی فرسه ت بو گویگرتن له هه واله کانی ته له فیزیون له لایه ن ژنانه وه که مته رخه می و تانه یه ک نیه له خویاندا به لکو ئاکامی گیروده بوونی ئه وانه به کاری ناومال و ئه م شیوه کاردابه شکردنه ی نیو کومه له وه، که بوار نادات به ژنان ده ستیان رابگات به بواره کانی خوروشنبیرکردن. به داخه وه فینوس که له دژی ئه م واقعیه تانه قسه یه کی نیه، راسته وخو له به ره ی داپوشین و پاراستنی موقعیه تی ئیستای ژیرده سته یی ژنانه وه، ژنانی کورد بانگه واز ده کات و ده لی کاری نیومال به کاری سروشتی مه ی یینه یی خوتان بزانن و، ئافه رین و تقدیری میردیش به سه بو ئه وه ی ژیرده سته نه بن!

کوچ به ره و ئه ورووپا، مودی روژ یان بیده ره تانی؟

فینوس له میانه ی باسه که یدا ده پرسیت:

"چاوه ریی چی له یه کیک له و کچانه ده که یت که زوربه یان ته مه نیان له ژیر هه ژده ساله وه بووه و به بی هیچ خوسازدانیکی ده روونی و روشنبیری له ماوه ی یه ک هه فته دا له یه کیک له پایته خته گه وره ئه ورووپایی یه کاندا خوی ده بینیته وه؟... ئه گه ر نه زانیت به ره وچی مل ده نیت کویرانه برِوات له ئاکامی (مه سه له یه کی گه وره) نه هاتبیته ده ری، دووچاری کوده تای سه راپاگیر ده بیت. وابزانم نمونه شمان زوره وه کو ئه و خیزانانه ی ته نیا له به ر ئه وه ی ئه ورووپا بووه به موده مالیان بو فروشت و روویان تیکرد، ئیدی چاوه روانی چیت له و ژنانه ی که هه موو ته مه نی کتیبیکی نه خویندوته وه و به ده گمه ن به دیار هه واله کانی ته له فیزیونه وه دانه نیشتوون دیته ئه ورووپا و هه موو پیوانه کانی لا ون ده بیت..."

دیسانه وه فینوس له مه سه له ی هاتنه ده ری ژناندا ته نها سه رنجی ره خنه ی له خودی ژنان خویانه و به هیچ جوریک نایه ویت بچیته سه ر ئه و هه لومه رجه کومه لایه تی یه ی که هانی ژنان ده دات بو رووکردنه خارج. لیره دا که فینوس ئه و هه موو سه رزه نشته ی ژنان ده کات، ئاخو بوخوی مالی نه فروشتووه وه ختیک هاتوته ده ری؟ ئایا ئه و له ده ره وه ی مودی رووکردنه خارجه؟! کی ده زانی که ئه و چ خوسازدانیکی ده روونی و روشنبیری بووه و له پیناو چ "مه سه له یه کی گه وره ی راسته قینه دا" هاتوته ده ری، که وا ئه و هه قه به خوی ده دات روو بکاته ژنانی کورد و شه رت و شرووتی هاتنه ده ره وه یان بو دابنی؟ پاشان فینوس بو پیی وایه ئه وانه ی دینه ده ری کتیبیان نه خویندوته وه و گویگری هه واله کانی ته له فزیون نه بوون و کویرانه ملی ریگایان گرتووه؟ بو ده بی پیی وابی خوی شتیکه و ژنانی تر شتیکی تر؟! دیسانه وه ئه و "هه موو پیوانانه" چین و چ پیروزی یه کیان هه یه که له هاتنه ده ره وه ی ژناندا له ده ستی ده ده ن!! به راستی ئه م شیوه بیرکردنه وه یه جگه له دژایه تی کردنی مافی ئازادی و سه فه ر و هه لبژاردنی شوینی ژیان بو ژنانی کورد هیچی تر نیه.

فینوس به م شیوه بیرکردنه وه یه ده یه ویت یه ک واقعیه تی کومه لایه تی په رده پوش بکات که هه زاران ئینسانی له ژن و پیاو ناچارکردووه به کوچ کردن بو ده ره وه. ژنانی کوردستان که له ژیر ده سه لاتداریتی ئه حزابی قه ومی و دینیدا ژیان به سه ر ده به ن، روژ نیه چه ندین کاره ساتی بیحورمه تی پیکردن و کوشتن و ئه تک کردن به ئاشکرا به ره روویان نه کریته وه؛

دەسەلاتیک کە هیشتا کار بە یاساکانی ئەحوالی شەخسی و قەزایی بەعس دەکات و تا بوی کرابی دە سە لاتی کونە پە رستانە ی عە شیرە تی و مە لا و پیاوسالاری بە سە ر ژنانە وە دریژ کردووە، تا رادەی ئە وە ی ژنان لە ترسی تیزاب و هوهاکیشان نە ویرن بینە نیو بازارە کانە وە. ژنانیک کە هیچ جورە ئازادی و مافیکی شە خسیان بە رە سمی ناناسری و لە ویشدا تەوقی پلە دوویی لە گەردنیان دایە، هەقیانە ریگای ژیانیکی ئارامتر و ئینسانی هە لبژیرن و مالیشی بو بفروشن و وە کو فینوسیش چاوە ریی خوسازدانی دە روونی و روشنبیریشی بو نە کە ن.

فینوس نایەویت یەخەی دەسەلاتداران بگری و رەخنە لەو وەزعە بگری کە ژنانی کوردستانی ناچار کردووە بە هە لبژاردنی ریگای ئە ورووپا. قسە کانی ئە و زورتر نزیکە لە قسە ی حیزبە دە سە لاتدارە کانی کوردە وە کە لومە ی خە لکی دە کە ن وە ختیک کە دینە دە رە وە لە کاتیکدا خویان موسە ببی ئە و وە زعە ن.

لایەنگری لە پاکسازی ژنانی کورد؟

فینوس دە لی:

"لە هە مووش گرنگتر خوشکە سوسە ن دیتە سە رباسی ئە و ژنانە ی کە دە کوژران. جاری ئە و ژنانە ژمارە یان لە هە زار تیپە ری نە کرد، ئە وجا کە کوژراون (هە ندیکیان نالیم هە موویان) ئە و چارە نووسە یان پی رە وا دە بینرا دە نا بو من و تو و هە زارانی تر نە کوژران."

ئە م قسانە لە قسە ی مە لایە کی ناموس پە رست و پیاوانیکی دواکە وتووی عە شیرە تی دە چیت تا ژنیک کە لە ئە ورووپا ژیان دەباتە سەر و بە تایبەتی کە جەوهەری ئەم قسانە، تیروانینیکی ئەخلاقیانە یە لە سە ر ژنان؛ تیروانینیک کە سیکسیزم و بە دە نی ژنان بابە تی میحوە ریە کانیە تی؛ ئە مە ش گوشە یە کی سە رە کی هە مان فە رهە نگی خومالی یە کە فینوس هە لگریە تی. فینوس فایە ق کە نایە ویت هویە کانی رە شە کوژی ژنان لە کوردستان بخاتە روو راستە وخو وە کوو ئەقلیەتی دەسەلاتداران، رەوابوونی چارەنووسی کوشتنی هەزاران ژن تەئید دەکات و بەم جورەش باوەشینی ئە خلاقیاتی کونە پە رستی دە کا و دە لی با ئە وانە بکوژرین چون خراپە کارن، ئە دی بو من و تو نەکوژراین!!

بەلام لیرەدا پرسیار ئەوەیە کە تیروری ژنان ئاکامی چیە و ئایا کوشتنی ئەو هە زاران ژنە حوکم و چارە نووسیکی رە وایە؟ لە م بارە وە بیانووی ئە حزابە کوردی یە کان دوو مە سە لە یە کە پیدە چیت فینوسیش هە مان بیانووی هە بیت بو حوکمەکەی: یەکەم، گوایە ئەو ژنانەی دەکوژرین جاسووسن و سەر بە دەولەت بوون. دووە م، کاری بە درە وشتیان کردووە. بیانووی یەکەم کە لە سەرەتای راپەریندا لیستی یەکەمی تیرورکردنی ژنانی پی ئاراستەکرا، لە هەموو درویە ک بی ئابرووتر بوو، بە تایبە تی خە لکی کوردستان ئاگایان لە وە یە کە لە ریزە کانی هە مان ئە و حیزبانە دا کە دە ستیان دایە کوشتنی ژنان، هە ر لە سە رە تاوە سە دان و بگرە هە زاران مستە شاری پیاو و کە سانی سە ر بە رژیمیان لە ریزە کانی خویاندا چە کدار کرد و پلە و پایە شیان پیدان. لە مە ش زیاتر ئە گە ر مە سە لە کە خزمە تکردنی دوژمنانە، ئە وا دە بوایە سە رتاپای کاربە دە ستانی ئە مروی کوردستان رە وابوونی حوکمی مە رگیان بە سە ردابدریت. ئاخر هە ر ئە وان نین بە هەزار و یەک داوەوە خویان بە دژمنانی کوردەوە گریداوە و روژانە لە هاوکاری و پیش لەشکری کردنی هیزی سە ربازی دوژمنانی خە لکی کوردستاندان.

سە بارە ت بە بیانووی دووە میش راستی یە کە ی ئە وە یە زوربە ی ئە و ژنانە ی تیرورکراون لە بە ر ئە وە بووە کە ویستوویانە ئازادانە هاوسە ری خویان هە لبژیرن، عە شق بکە ن، جل بپوشن و بە زور نە درین بە شوو. ئە و ژنانە کە حوکمی مە رگیان بە رە وا دە بینری، لە بە ر ئە وە یە کە رازی نین لە بە ر پیوانە ی ئە خلاقی دواکە وتووانە و بە زور لە گە ل میردە کانیاندا بمیننە وە. راستە بە شیک لە م ژنانە لە ئاکامی لە شفروشتندا بوونە قوربانی، بە لام ئاخر بو دە بی لادانی ئە م ژنانە بە هە لە ی ئە خلاق پیوانە بکری؟ بو نابی دیاردە ی لە شفروشی بە لادانیکی کومە لایە تی سە یر بکری و ریشە کە ی ببریتە وە

سه رکومـه لگا و ده سه لاتدارانیک که ناتوانن لانی که می بژیو بو ئینسانه کان دابین بکات؟ ئایا که سیک هه یه ئه وه نه زانی که له شفروشی له ئاکامی نه بوونی و هه ژاری و بیده ره تانی خیزانه کانه وه سه رچاوه ده گری؟ ئایا وا بیرده که ینه وه که ژنانی لـه شفروش لـه ناخی خویاندا خوازیاری ئه م جوره کارانه ن، یان ئه وه وه زعیه تی کومه لگایه که ئه وانی ئیجبار کردووه بو کاریکی وا؟

پاشان، ئـه م هه مـوو پیوانه ئه خلاقیانه کی داینـاون و بو نابی ژیرپی بنرین له کاتیکدا که ده بن به هوی کوشتنی هه زاران ئینسان؟ ئایا ئه خلاق به و مانایه ی که له فه رهه نگی خومالیدا هه یه تی، پیروزتره له خودی ئینسانه کان خویان؟ ئایا ئه گه ر ئینسانه کان مه رگیان ره وا کرا ئه خلاق مانایه کی ده مینی؟ له به رانبه ر قسه کانی فینوس دا ته نها یه ک وته ده لیم: ئه گه ر بو که سانیک که دوورن لـه ژیانی مه ده نی و شاری یه وه، حوکمی ئه خلاقیاتی پیاوسالاری و ناموس په رستی پیوانه ی دیاریکردنی ژیانی ئینسان بیت، ئایا ره وایه بو که سیک که خوی ژنه و له دلی ئه ورووپا ده ژی هیشتا ئه مه پیوانه ی بیت؟ ئه گه ر وانیه ره وابوونی حوکمی کوشتنی ژنان یانی چی؟

"به ره للایی"، سنووردارکردنی ئازادی یان شمشیری کونه په رستی؟

فینوس ده لیت:

«به لام هه مـوو ناره زایی ده ربرین و ره خنه گرتن و کوده تاکردنیکیش ئوسولی خوی هه یه، ده بیت هه ر که س داب و نه ریتی باو لـه جیی خویـه وه بگوریت و به هاوارکردن و دووباره کردنه وه ی "شیعارات" نابیت. ئه وجا "ئازادی" هه یه و "به ره لایی" هه یه. ئه گه ر داب و نه ریت گورین به دابینکردنی "به ره لایی" بیت، ئه وه ئاکامه که ی شکستهینانه و "ئازادی"ش هه ر نه بیت دوو کتیبی ده ویت له سه ری بخوینیته وه» ــ هیلی ته ئکید هی منن ــ

له مـه نتقی ئـه م بوچوونه دا گورینی داب و نه ریت بوتـه کاری فـه رده کان له شوینی خویاندا چونکه فینوس بروای به دووباره کردنه وه ی شیعارات و هاوارکردنی نیه. ئه مه بانگه وازیکی ئه خلاقی روشنبیریکی ته ریکه تا کرده وه یه ک بو ئالوگوری ژیانی ئینسانه کان. به بروای من داب ونه ریت گورین ئالوگوری ریشه یی کومه لگای ده وی؛ هاتنه مه یدان و راوه ستان لـه پشتی شیعارات و داخوازیی ده وی؛ بزوتنه وه و خه باتی ده وی. هه ر که سیش پیی وایه هه ولدانی فه ردی له شوینی خوته وه ده توانی داب ونه ریتی باوی کومه لگا بگوریت، ئه وا ئه و که سه بیه ویت و نه یه ویت به کرده وه له ریزی لایه نگران لـه مانه وه ی داب ونه ریتی باودا راده وه ستی. چونکه لـه و کاته دا که توی فه رد ده ته ویت له شوینی خوته وه داب ونه ریت بگوری، هه زاران که سی تر و سه دان دامه زراوی سیاسی و کومه لایه تی و قانوونی و ئابووری له کاردان بو هیشتنه وه ی بناغه کانی داب ونه ریتی باو.

به لام مـن لومـه ی فینوس ناکه م چونکه ئه و نه بروای به خه باتی سیاسی ژنان هه یه و نه ره خنه یه کی له داب ونه ریتی باو هـه یـه و نه ده یه ویت یه خه ی پاریزه رانی داب ونه ریتی باو بگری. به تایبه تی که سه روبنی قسه ی فینوس هه ر ئه وه یه: "کتیب بخویننه وه چونکه ئازادی کتیب خویندنه وه ی ده وی". به لام وه ختیک قسه له ئازادی و به ره لا یی یه، باسه که قوولتر ده بیته وه. به بروای مـن ئازادی مقوله یه ک نیه له به رانبه ر به ره لاییدا، چونکه ئازادی خوی له به ر سه رکوتدایه، به ره لایی ته نها ده توانی سنووردارکردنی ئازادی بیت و به س. به واتایه کی تر به مانای فه لسه فی سی کوچکه ی "سه رکوت ــ ئازادی ــ به ره لایی" ده توانی حاله تی قانوونی ماف و ده سه لاتی ئینسان به سه رخوی و ده وروبه ری لـه کومه لگادا دیاری بکات. لـه م هاوکیشه یه دا سه رکوت، حاله تی باوی قانوونی و ماف له کومه لگادا پیناسه ده کات، لـه به رانبه ردا ئازادی وه ک داوایه کی شمولی نه فی سه رکوت و حاله تی باوه که ده یه ویت سنووری ده سه لات بشکینی.

به ره لایی نه فی نه فی یه، "نه فی ئازادی" بو ئیعاده ی سه رکوتی پیشوو له قه واره ی حاله تی قانوونی و بی مافی تازه دا و به م جوره ش سنووردارکردنی ئازادی. به م پی یه ش ئه و که سانه ی ده یانه ویت له به رانبه ر ئازادیدا به ره لایی بخه نه

روو، بیانه وی و نه یانه وی ئازادی سنووردار ده که ن و به شیوه یه کی تر سه رکوت و ژیرده سته یی راده گرن. فینوس که مەعلوومی ناکا بەرەلایی له چی؟ کام جوری ئازادییه ناچیته خانی بەرەلایییه وه؟ به ناچار ده که ویته مفهومی ئەخلاقییەوە و لەسەر ئازادی. ئاشکرایه که ئازادی سنووردار دەکریت و له جەرگەی هەلومەرجی سیاسی و کومه لایه تی و بوونی ئه حزاب و بزووتنه وه کاندا له هه ر کومه لگایه کدا مانای تایبه تی قانوونی و حاله تی فه رهه نگی و سیاسی و ئابووری به خویه وه ده گریت، به لام ئازادی به مانا شمولی یه که ی رزگاری ئەوپه ری ئینسانه له هه ر جوره سەرکوتیک، له هەر جوره قەید وبەندیکی قانوونی، کومەلایەتی، ئایینی، ره گه زی، فه رهه نگی، ئابووری؛ ئازادی رزگاربوونی ئینسانه له نیزامی سیاسی و خودی ده وله ت و هه بوونی چینه کان و ته قسیماتی ئابووری و کومه لایه تی و ئایدولوژیا.

ئینسان به ئازادی له دایک ده بیت به لام ئه وه حوکمی هه موو ئه و پیکهاتووانه یه که ئازادی ئه و سنووردار ده که ن. به ره لاییش له م په یوه نده دا ئامرازیکی فکری و سیاسی و قانوونی یه بو سه رکوت که زورتر له لایه ن کونه په رستان و ده سه لاتدارانه وه ده کریته شمشیریک بو سنووردارکردنی ئازادی له مانایه کی ته سکی دا. فینوس فایه ق که مانای ئازادی له په یوه ند به به ره لایی یه وه پیناسه ناکات ئیمه ناچار ده کات که لیی بپرسین، ئایا ئازادی له چه ند ژنه یی و لیدان و ژن به ژنه و کوشتن و ئه تک کردن به ره لایی یه؟ ئایا ئازادی له فه رهه نگی خومالی و داب ونه ریتی دواکه وتووانه ی پیاوسالاری و ناموس په رستی به ره لایی یه؟ ئایا داواکردنی ژنان بو سه فه ر، هاتوچو، جل پوشین، هه لبژاردنی هاوسه ر و تیکه لاوبوون له گه ل پیاوان به دلخوازی خویان، به ره لایی یه؟ ئایا ئازادی عه شق و داواکاری جیابوونه وه، به ره لایی یه؟ ئایا رزگاربوون له کاری ناومال و هه لوه شانه وه ی کاری کومه لایه تی له سه ر ئه ساسی نیر و می، به ره لایی یه؟ ئایا داواکاری بو راگرتنی تیروری ژنان له ژیر ناوی ئەخلاقدا، داواکارییه بو بەرەلایی؟ ئایا داواکاری هەلوەشانەوەی یاساکانی ئه حوالی شه خسی و قه زای حکومه تی به عس و له جیگه یدا دانانی یاسایه کی مودیرن و ئینسانی که مافی یەکسانی هەمە لایەنەی ژنان لە گەل پیاواندا بسەلمینی، بەرەلایییە؟... فینوس ئه گه ر به چاوی کونه په رستانه وه سەیری ئازادی ژنان ناکات و روانگەیەکی ئەخلاقی نیه لە سەر خودی ژنانی کورد، ئه وا بوچی باسی به ره لایی له به رانبه ر ئازادی ژناندا دینیته کایه وه!!

نەفی بەشداری سیاسی ژنان لە خەباتی سیاسیدا لە بەر چی؟

فینوس له کوتایی بوچوونه کانیدا به وه ده گات که بروای به خه باتی سیاسی و ریکخراوه یی ژنان نیه. ئه وه تا ده لیت:

«به هیچ شیوه یه ک باوه ره م به کارکردن نیه له و ریکخراوانه دا»

له کاتیکدا ئەوەش دەزانیت که بوونی ئەو ریکخراوانه نیشانەی نەبوونی ماف و ئازادیه بو ژنان. بەلام فینوس ریگایه کی تر نیشانی ژنان ده دات ئه ویش ئه وه یه که:

«بوچی هه ر ژنه له جیی خویه وه خه بات ناکات... ئه گه ر ئه م ریکخراوانه هه موویان هه لوه شینه وه ژنان هه ر یه که بو خوی ده زانیت چون مافه که ی خوی دابین ده کات»

من نازانم ئەوە ناو بینم چی که فینوس لە لایەک و لە سەرتاپای نووسینەکانیدا باسی لەوەیە که ژنانی کورد خوسازدانی ده روونی و روشنبیری یان نیه و کتیبیان له سه ر ئازادی نه خویندوته وه و به دیار هه واله کانی ته له فزیونه وه دانەنیشتوون، کاری ناومال بویان بوته سروشتی مییینەیان و دەیان شتی لەم بابه ته، که چی ژنان به ته نهایی و فه ردی جی ده هیلی تا خه بات بو مافه کانی خویان بکه ن. به راستی مه نتقیکی سه یر و پیچه وانه یه! ئه مه له کاتیکدایه که هه موو دنیا ده زانیت ئازادی ژنان و به ده ستهینانی مافه کانیان به ستراوه به به شداری فراوانی ژنانه وه له خه باتی سیاسی و ریکخراوەییدا. هەولی فەردی به هیچ ناگات چونکه ئەحزاب و بزوتنەوه و قانوون و ده وله ت و ده زگای سه رکوت له ئارا دایه و ژنان به بی هاتنه مه یدانی چالاکانه ی خه باتی سیاسی و ریکخراوەییەوە ناتوانن لە م نیوە دا

مافەکانیان بە دەست بهینن. داوایەک کە فینوس بو هەلوەشانەوەی ریکخراوەکان دە یکات، بو ئە وە یە کە ژنان لە مافی هە لسوورانی سیاسی بی بە ش بکات و ئە وان وە ک فە ردیک لە کونجی مالە کانیاندا راگری تا خە ریکی ئە رکە سروشتی یە کانی خویان بن.

لە کوتایی ئە م باسە دا دە لیم فینوس فایە ق کە داکوکی لە مافی جیابوونە وە ی ژنان ناکا و کاری نیومال بە سروشتی می دەزانی و لە بەرانبەر داب و نەریتی باودا داکوکی لە فەرهەنگی خومالی دەکا، تەنانەت رە خنە یە کی لە وە زعانە نیە کە ژنانی یە خسیر کردووە، بە لکو ژیردە ستە یی و بی مافی دە گە ریتە وە بو خودی ژنان خویان و باسی نە زانی و نە خویندە نە وە ی کتیب دینیتە کایە وە، لە مە ش زیاتر فینوس کە هاتنە دە رە وە ی ژنان بە مودیک دە زانی و نایگەرینیتەوە بو وەزعیەتی کومەلایەتی. هەروەها ئەو کە بە تیروانینی ئەخلاقیانەوە لە ژن دەروانی و حوکمی رەوابوونی کوشتنی ژنان دەردەکات، وە بەرەلایی دەکاتە پیوانەیەک بو سنووردارکردنی ئازادی ژنان و لە ئاخریشدا خەباتی سیاسی ژنان نفی دەکاتەوە و ریگای فەردی هەلدەبژیریت... هەموو ئە مانە ئە و راستی یە دە سە لمینی کە فینوس نە ک لە لایە نگرانی ژنان و مافە کانیان نیە، بە لکو بو مانە وە ی ژنان لە وە زعیە تی بی مافی و ژیردە ستە ییدا هە ول دە دا و خە ریکە لە موقعی پاریزگاریکردن لە هە مان باوە ری فە رهە نگی کونە پە رستانە ی باوی کومە لە وە لە ژنان دە روانی.

بوچوونە کانی فینوس هیندە لە دواوە یە کە ناتوانی بە سوود وە رگرتن لە عیبارە تی "من وام وتووە و من وام نە وتووە"، لە رەخنەی رادیکال و ئینسانی ژنانیک رزگار بکات کە ئومیدیان بە خەباتی بەکومە ل و سیاسی و ریکخراوە کانیان بەستووە، و راشکاوانە بە دژی ژیردەستەیی و هەرجورە بی‌مافی‌یەک، کە لە لایەن کونەپەرستانەوە بە سەریانا داسە پیندراوە، خە بات دە کە ن و خواستی بە دیهینانی یە کسانی هە مە لایە نە ی ژنان و پیاوان لە کومە لدا بوتە شیعاری بزوتنە وە کە یان.

❊❊❊

له دوزه‌خی رواندا‌وه بو دوزه‌خی شاری کویرانی «ساراماگو» و وینه‌ی مه‌سیح.

ئاسو

من پیم وانییه ئیمه کویر بووین، من پیم وایه که ئیمه کویرین، ئه‌و کویرانه‌ی که ده‌بینن، ئه‌و کویرانه ی که له گه ل ئه وه شدا ده بینن هیچ نابینن.

خوزی ساراماگو_ رومانی "کویری"

له شه مه نده فه ری نیوان ستوکهولم و یوتوبوریدا دانیشتووم و خه ریکی خویندنه وه‌ی دوا هه واله کانی تراژیدیای رواندام. وینه یه ک که بریاره سه رنجی خوینه ر به لای خویدا رابکیشیت، ناوه راستی لاپه ره ی روژنامه که ی داگیرکردووه. مه سیح به سه ر خاچه وه یه و له ته نیشتیدا چه ندین وینه ی فریشته ی بالدار که له شیوه ی مندالدان، ده وری مه سیحیان گرتووه. وینه‌یه‌ک که ئینسان له زوریک له کلیساکانی دنیادا به‌ر چاوی ده‌که‌ویت. به‌لام ئه‌وه‌ی ئه‌م وینه‌یه له هاوشیوه کانی خوی جیاده کاته وه؛ به خوین سووربوونی ناوچه وانی مه سیح و فریشته کانی ده وروبه ری و پریشکی خوینی سه‌رده‌ر و دیواری کلیساکه‌یه. ئه‌و نه‌فه‌ره‌ی له ته‌نیشتمه‌وه دانیشتووه؛ ئافره تیکی سویدی یه؛ په نجه ده خاته سه ر روخساری به خوین سووربووی مه سیح و به حه سره ته وه پیم ده لی: زور ئاساییه کاتیک خوشه‌ویستی مه سیح له دلی ئینسانه کاندا نه ما، که نیسه کان و روخساری مه سیحیش به خوین سووربیت.

ئه‌مرو پینج سال به‌سه‌ر روخساری مه‌سیحی کلیسایه‌ک له کلیساکانی رواندادا تیده په ریت و بیر له وته ی هاوسه‌فه‌ره‌که‌م ده‌که‌مه‌وه که له شه‌مه‌نده‌فه‌ری نیوان ستوکهولم و یوتوبوریدا پیی وتم. هاوکاتیش خه‌ریکی خویندنه وه ی وتاری روژنامه نووسی سویدی "پیته ر میردال" م که له "داگینز نیهیته ر" ی سویدا بلاوکراوه ته وه. وتاریک ده‌رباره‌ی هه‌لسه‌نگاندنی رولی کلیسایه له جه‌رگه‌ی جینوسایدی رواندادا. دیاره ئه‌ویش له‌به‌ر روشنایی کتیبه تازه نووسراوه که ی نووسه ری فه ره نسی "کریستیان تیراس" دا که ناونیشانی "شه ره فه له ده‌ست چووه که ی کلیسا" ی له خوی گرتووه. میردال له هه لسه نگاندنی کتیبه که ی تیراسدا؛ گرنگترین هیله گشتیه کانی پروژه ی چوارساله ی تیراس به روشنی ده خاته به ر ده ستی خوینه ر.

ئه وه ی بو من گرنگه له م وتاره دا، روخساره به خوین سووربووه که ی مه سیحه له پروسه ی جینوسایدی رواندادا؛ که تیایدا قوربانیه‌کانی جینوساید، خوی له یه‌ک ملیون ئینسان نزیک‌کرده‌وه. جینوسایدیک، به پیی پشکنین و لیکولینه وه کانی "کریستیان تیراس"؛ کلیسا ده بیته یه کیک له جه للادانی له خاچدانی یه ک ملیون ئینسان له رواندادا.

وینه ی مه سیح به سه ر خاچه وه، به یه کیک له به هیزترین سیمبوله کانی ئایینی مه سیحی له قه له م ده دریت. مه سیح به خوی و برینه کانی له شیه وه، سیمای قوربانیه ک ده خاته به ر چاو، که بریاره گوناح و ئازا ره کانی ئینسان به ریت بو لای خوا. ئه م روونکردنه وه یه ده رباره ی مه سیح له سه ر خاچ، هینده ی زرنگانه وه یه کی مه زهه بی له پشتیه وه ده‌بیستریت، هینده‌ش ساده و ساکار بووه‌ته وینه‌ی به‌رچاو وگومان‌هه‌لنه‌گری ئینسانه کان. دیاره ئه وه شمان له یاد نه‌چیت که ژیانی دوزه‌خ ئاسای ئینسانه‌کان و به‌ربلاوی کیشه‌کانی بیکاری و هه‌ژاری و نه‌بوونی؛ هاوکاتیش بروا

نه بوون به پراکتیکی شورشگیرانه ی ئینسان بو نه هیشتنی مه ینه ت و کویره وه رییه کانی خویان، له هیشتنه وه ی وینه ی مه سیح و هه موو وینه پیروزه کانی تری ئایین‌دا ، که بریاره موژده ده رو گه یه نه ری ئه م ده نگه کپ کراوانه بیت به هیزیکی سه رووتر، کومه ک که ر و به زیندوویی هیله ره وه ی سیمبوله پیروزه کانی ئایینه.

ئه م ئایینه هینده ی به وینه ی مه سیحی قوربانی و سه رخاچه وه خوی نیشان ده دات و خوی دووباره ده کاته وه، هینده به ئه‌سفاره‌کانی "کتیبی پیروز"وه خوی ناناسینیت. هه‌ر بویه‌ش وینه‌ی مه‌سیحی قوربانی، ده گوردریت به خالیکی بنه ره تی و سه نته ریکی ئیجگار مه زن له ئایینی مه سیحیدا.

ئه م پروسه یه له ئیسلامدا پیچه وانه یه و موحه مه د ته نها ده بیته بلندگویه ک که خوا ده نگی تیاهه لده بریت. له کاتیکدا مه سیح به سه ر خاچه وه، ئه و روله ناوه ندییه ده بینیت که قورئان له ئیسلامدا هه یه تی.

مه سیحی قوربانی به سه رخاچه وه، هینده جیگایه کی گه وره و ئه فسووناوی داگیرده کات؛ که ئیتر ئینسان ناتوانی ئه و جیهانه له خاچ ببینیت که له پشت خاچه‌که‌ی مه‌سیحه‌وه‌ن و ئایینی مه‌سیحی خولقاندوویه تی. وینه ی مه سیحی قوربانی ده‌بیته هینده وینه‌یه‌کی گه‌وره، که ئیتر قوربانیه‌کانی مه‌سیحیه‌ت توانای ده‌نگ‌هه‌لبرینیان نابیت و به ژماره ی ملیونی خاچه کانیشیانه وه ناتوانن سامی خاچی مه سیح بشکینن.

مه‌سیح به‌سه‌ر خاچه‌وه، له‌سه‌ر ده‌ستی بزووتنه‌وه‌ی موژده‌ده‌ره‌کانه‌وه ده‌گاته زور شوینی دنیا ، له وانه ش ئه فریقا. یه کیک له نووسه رانی ئه فریقی ده نووسیت:

«کاتیک موژده‌ده‌ره‌کان هاتن، ئیمه خاوه‌نی زه‌ویه‌کانی خومان بوین و ئه‌وانیش خاوه‌نی کتیبه‌کانی خویان. بو ساتیکی نویژ، چاوه کانمان داخست، که چاومان کرده وه، کتیبه کانی ئه وان به ئیمه بوو، زه ویه کانی ئیمه ش به وان.»

له پروسه‌ی ئه‌م زه‌وی و کتیب گورینه‌وه‌دا ، رووداندا ده‌خریته سه‌ر خاچ و له ماوه‌ی ۳مانگدا زیاتر له یه ک ملیون ئینسان ده بنه قوربانی.

له دوزه خه کانی جینوسایدی روواندادا ، ژورنالیزمی نوکه ر هینده ی به شوین نیشاندانی کیشه ی ئیتنی رووانداو دیمه نه سامناکه کانی جه نگه وه بوو ، که متر ده هاته سه ر هوکاره واقیعیه کانی جه نگی ناوخوی رووآندا. کاتیکیش کریستیان تیراس "شه‌ره‌فه له ده‌ست‌چووه‌که‌ی کلیسا" ده‌نووسیت، ئیتر په یوه ندیه کانی ده سه‌لات، چونیتی توانه وه ی ده وله ت و کلیسا له‌ناو یه‌کتردا به‌جوریک ئاشکرا ده‌کریت، که ئیتر خاچ و قوربانی له پروسه‌ی دادگایه‌کی کافکایانه‌دا نیشانه یه کی پرسیاری گه وره یان له سه ر داده نریت.

له نیوان دوزه خه کانی ناو و به رده رکی کلیساکانی رووآندا و دوزه خی کویرانی رومانی "کویری" نووسه ری به ناوبانگی پورتوغال؛ "خوزی ساراماگو"، وه رگری خه لاتی نوبلی سالی ۱۹۹۸دا ، لیکچوون و خالی له یه ک جیاوازی سه یر هه یه.

"ساراماگو" له رومانی "کویری"دا ، دوزه‌خیک؛ به هه‌موو ماناکانی خویه‌وه ده‌خولقینیت و شاریکی گه وره ی پر له ئینسانی تی ده ئاخنیت. کویری وه ک تاعوونیکی سپی بی ئامان سه رتاپای شار ده گریته وه. له ناو مال و له سه ر شه قام، له کاتی سیکس و له راوه‌ستانی به‌ر تابلویه‌کدا ، تاعوونی کویری سپی، ئینسانه‌کان ده‌خاته جیهانیکی سپی شیرره‌نگه وه. به‌بی ئازار و بیده‌نگ، گیژه‌لووکه‌ی تاعوونی سپی شاریک ده‌کاته بی‌چاو. ساراماگو له رومانیکی ئه‌فسووناوی و سه‌رنج راکیشه‌ردا ، به شیوه‌یه‌کی ئه‌فسانه‌ئامیز پرسیاری خوی له سه رده مه که ی ده کات: « چی روو ده دات له کومه لگادا کاتیک ئینسانه کان چیدی نابینن.؟»

له شاری کویرانی ساراماگودا ، که تیایدا "دوزه‌خ دابه‌زیوه‌ته سه‌رزه‌وی"، له یه‌کیک له پر سیمبول‌ترین به‌شه‌کانی روماندا ، ساراماگو کویره‌کان ده‌باته یه‌کیک له کلیساکانی شار. کاتیک پاله‌وانی رومان؛ ژنی دکتور؛ که تاکه چاوساغی شاری کویرانه به میرده که ی ده لیت: که چاوی مه سیح به پارچه په رویه کی سپی توندبه ستراوه؛ چاوی یه ک به یه‌کی وینه پیروزه‌کانی کلیسا ؛ په‌یکه‌ره‌کان؛ هه‌موو بی‌گیانه‌کانی ناو کلیسا به په روی سپی به ستراون، شله ژان

ده بیته جووتیک پیی و جه سته ی کویرانی ناو کلیسا له هیستریایه کی بی وینه دا، ده گه ینیته ده ره وه ی دیواره کانی کلیسا.

سارامـاگو؛ کاتیـک قـوربانیـه کـانی خوی له دوزه خی کویر یدا ده کاته کلیسایه که وه و دواتریش له هه لهاتنیکی شیتانه دا ده‌یـانکـاتـه ده‌ره‌وه و ده‌یـانخاتـه‌وه نـاو ده‌ریـا سپیـه‌که‌ی خویـان و تـالـه ده‌زووه‌کـانی ئـومیـدی کویـران بـه چـاوی کلیسا ده‌پچرینیت؛ ده‌یـه‌ویت چی بلیت؟ تـو بلیی مـه‌بـه‌ستی ئـه‌وه بیت کـه بـه قـوربانیـه کـانی بلیت: مـه سیح و هـه مـوو پیروزه کانی کلیسا هاوبه شی غه می ئیوه ن و ئه وه تا له گه لتانا کویربوون؟

یـاخـود ده‌یـه‌ویت بلیت: مـه‌سیـح و هـه‌مـوو وینـه پیروزه‌کـانیـش زاده‌ی چـاوه‌کـانی ئیـوه‌ن و ئـه‌وه ئیـوه‌ن کـه بـه هـوی چاوتانه وه ئه وانه ده بینن. کاتیکیش ئیوه نابینن؛ ئه وانیش نین.

تـراژیـدیـای کـویـرانی رومـانی "کـویـری" سـارامـاگـو، لـه روونکـردنـه‌وه ی دووه‌مـیـانـدا خـوی ده‌بینیتـه‌وه. سـارامـاگـو کـه زیـاتـر ئـازاری خـوینـه‌ر و قـوربـانیـه‌کـانی خـوی ده‌دات، ده‌یـه‌وی لـه دوزه‌خـه‌کـانی کـویـریـدا هینـده‌ی‌تـر قـوربـانیـه‌کـانی لـه دوزه خیکی تری نائومیدیدا قه تیس نه کات. ئاخر ئه وان هه ر روژه له خه سله تی ئینسانی خویان دوور ده که ونه وه و زیاتر به ئاژه ل نزیک ده بنه وه.

به لام ئایا قوربانیه کانی جینوسایدی رواندا، کاتیک دوزه خی ره شه کوژی سه رتاپای ولات داده گریت رووده که نه کوی؟

«ده‌مـه‌و ئیـواره‌ی ۱۷ی ئـه‌پـریلـی ۱۹۹۴، حـه‌وت هـه‌زار ئـاواره‌ی تـوتسـی ده‌گـه‌نـه بـه‌رد ه م یه کیک له دیره کانی شاری سـوڤـو لـه رووانـدا. ئـه‌وان لـه ده‌ست ئـه‌و میلیشیـا چـه‌کداره هـه‌لهـاتـوون کـه هـه‌ره‌شـه‌ی مـه‌رگیـان لیـده‌کـات. لـه دوای خـوشیـانـه‌وه ئـه‌م هـاواره ده‌نـگ ده‌داتـه‌وه: مـه‌رگ بـو سیسـارکـه کـه‌چـه‌لـه‌کـان. بـه‌لام ده‌رگـاکـانی دیـر بـه روویـانـدا کلـوم ده دریت. راهیبـه کانیـش ریـیان ناده ن تا بینه ژوور. یه کیک له راهیبه کان له ئاواره کان دیته پیش و پییان ده لیت: من نامـه وی ئه م شوینه گلاوبکه ن؛ من نامه وی خوینی توتسی له دیره که مدا ببینم. له دوای شه ش روژ، سه ربازانی هوتو ده گه نه سه ریان و قه تل و عـام ده ست پیده کات...... کیزیتو؛ یه کیک له راهیبه کانی دیر، ئه و ته نه که به نزینه ی که به ده سته وه یه ده داته ده ست یه کیک له سه ربازانی هوتو؛ تاکو ئه وانه یشی نه کوژراون، ده رفه تی ده رچوونیان نه بیت.»

کیزیتو ته نها نموونه یه کی بچکوله ی ناو کلیسا و دیره کانی رواندایه.

قـوربانیـه کانی دوزه خه خویناویه که ی رواندا، به ئومیدی ئه وه ی قوربانی سه ر خاچ و هه لگرانی په یامی ئه و، هاوبه شی ژیـانـی دوزه‌خ ئـاسـای ئـه‌وان بکـه‌ن، بـه پیچـه‌وانـه‌ی قـوربـانیـه‌کـانی "سـارامـاگـو"وه مـل ده‌کـوتـن و بـه‌ره‌و نـاو کلیسـاکـان خوده‌کوتـن. ئـه‌وان ئـه‌و کـویـره چـاوسـاغـانـه‌ی سـه‌رده‌میـکن کـه سـه‌رمـایـه بـو هیشتنـه وه ی ده سه لاتی خوی له بازاریکدا، رواندادا، ناسیونالیزم و ئایینی به جوریک له به رچاویان هه لپیکاوه که ئه سته مه بتوانری له یه ک جیابکرینه وه.

قـوربانیـه کانی ناو کلیسا و به رده م کلیساکانی رواندا، ئه و کویره چاوساغانه ن که هه ژاری و برسیتی و دوزه خه راستـه قینـه کانی ژیانی روژانه یان، ئومیـدی ژیانیکی باشتر و که م کردنه وه ی ئازاره‌کانیان به چاوه کانی مه سیحی سه ر خاچ سپاردبوو.

هه زاران سال به سه ر بلاو بوونه وه ی ئایینی مه سیحیدا تیده په ریت و هه زاران دارستان له خاچ، له پشت خاچی مه سیحی قـوربانیـه‌وه بـو ئینسـان داده‌تـاشریـت. کـه‌چـی وینـه‌ی مـه‌سیـح، کـاریـزمـای خـوی، وه‌ک قـوربـانییـه کی بی گوناح له ده ست نادات. ئه گه ر شه ره کانی صه لیبی و سوتاندنی ئافره تان له سه ر ئاگر له سه ده کانی ناوه راستدا به شیوه ی تارماییه ک خویمـان نیشـان ده‌دات و ده‌نگی قـوربـانیـه‌کـانیـان نـابیستیـن. ئـه‌وا لـه "شـه‌ره‌فـه لـه ده ست چووه کـه ی کلیسا" دا، هاواری قـوربـانیـه‌کـان تـه‌نهـا پینـج سـالی دوانـزه مـانگـی دووره لیمـان و وینـه‌کـانیشیـان بـه شاشه ی ته له فزیونه کانمانه وه نووساوه‌و لیی نابیته وه.

له رواندادا، دیدی سارامـاگو بو دوزه خ و قوربانی و کویری به هه موو ماناکانی وشه وه دیار نه بوو. به لام ئایا ده بوایه رووانـدا بسـووتـایـه‌و بخـریتـه سـه‌ر خـاچ تـاکـو نـه‌بـووینـایـه‌تـه:« ئـه‌و کـویـرانـه‌ی کـه لـه‌گـه‌ل ئـه‌وه‌شـدا ده‌بینـن، هیشتـا هیـچ

نابینن.؟» ئایا ئیتر روژی ئەوە نەهاتووە کە مەسیح لەسەر خاچ بهینریتە خوار، تاکو قوربانیە لە خاچ دراوە کانی پشت خاچە کە ی ئە و دە رکە ون؟ رووانداا ئە و پرسیارە لە بە شە ریە تی ئە مرو دە کات.

***

ئایین و زمان

سلیمان قاسمیانی

کومه لگای چینایه تی موری حاشاهه لنه گری خوی له هه موو لایه نه کانی ژیانی ئینسان ده دا. زمان که خوی یه کیک له ئامرازه کانی په یوه ندی مروف له گه ل مروفه به ئاشکرا ره نگی چینه کانی کومه لی پیوه دیاره. زمانی باو، زمانی چینی حاکم و ده سه لاتداری کومه له و مورکی بیر و بوچوون و فه رهه نگ و سیمبول و قه رارداد و نرخه کومه لایه تی و ئینسانی یه کانی ئه وانی پیوه یه. ده سه لاتی فیودالی، فه رهه نگی تایبه ت به خوی هه یه به نرخه ئینسانی یه کانی تایبه ت به خوی و زمانی تایبه ت به و فه رهه نگه . ده سه لاتی بورژوایی ش هه ر به م جوره زمان و فه رهه نگی جیاوازی خوی هه یه.

ئایین لایه نیک له فه رهه نگی کومه لگای چینایه تی یه که ته مه نی کورتر له ژیانی زمان نیه. ئایین وه کوو وه لامی ئینسانی ده سته وه ستان به بیچاره یی مروف له به رانبه ر سروشت و تالی یه کانی ژیان، پی به پیی گورانی ده وره کانی کومه لایه تی هاتووه و به روکی ئینسانی به رنه داوه. ئایین به هوی سروشتی ئیتاعه تی کویرانه له ده سه لاتی مطلق ی خوا، هه میشه لایه نگری ده سه لاتی حاکم بووه، سویندی به سه ری ده سه لاتداران خواردووه و به نوینه ری خوا له سه ر زه وی ناساندوونی. هه ر بویه ش ئایین و ده سه لاتی حاکم به زه حمه ت لیک جیا ده کرینه وه.

دابه ش بوونی کومه لگا به چین و تویژی جیاواز، به قازانج و به رژه وه ندی له یه ک جیاوازه، له خویدا دژایه تی، خه بات و تیکهه لچوونی به رده وام له نیو چینه کاندا پیک دینی. چینی بی ده سه لات و زور لیکراوی کومه ل، ناتوانی له ژیر باری ده سه لاتی چینی بالاده ست بیته ده ر، به ر له وه ی فه رهه نگ و ئاداب و نرخه کانی زورداره کانی نه بردبیته ژیر پرسیار. زمان یش یه کیک له و لایه نانه یه که ده بی له وباره وه گوارنی به سه ر دابیت و له گه ل ژیانی ئینسانی ئه مرودا، له گه ل نرخه پیشره و و ئینسانی یه کان بیته وه.

بی‌حورمه‌ت بوونی ئینسان

کاتیک که ئینسان له خویدا ریزی بو دابنریت و نرخی به رز بیت، ئه و کات ئیتر بو سه لماندنی هیچ شتیک پیویست به شتیکی بالاتر له ئینسان خوی، ناکات. ئینسانی به ریز، قسه که شی به ریزه و بو ئیسپاتی هیچ شتیک پیویستی به سویندخواردن نیه. "به خوا"، "به قورئان"، "به پیغه مبه ر"، و هتد به ر له وه ی نیشانه ی به هیزبوونی ئایین بیت، بی هیزی و بی نرخ بوونی ئینسان له کومه‌لگادا پیشان‌ده‌دات. ئینسان ده‌بی ئه‌وه‌نده ریزی بو دابنری و له سه ر قسه که ی حیساب بکری که مه جبوور به سویندخواردن به ئه م و ئه و و به تایبه ت به و سیمبوله ئایینی یانه نه بی که به ئاشکرا زمان و فه رهه نگی چینیکی ترن و شایانی سرینه وه ن له ئاخاوتن دا.

به بروای من سویند خواردن به هه ر شیوه یه ک بیت هه ر هه مان مانای هه یه واته ئینسان و ریز و ئیحترامه که ی له خویدا بر ناکا و بویه مروف به ناچاری روو ده کاته شتیکی ئه وتو، یا شتیکی به ده ر له خوی بو ئه وه ی باوه ری پی بکری. جا لیره‌دا فه‌رق ناکا سویند به خوا بخوی یان به گوری دایک و باوک یان به گیانی خوشه ویستان. هه ر وه ک وتم ده بی قسه ی ئینسانیک له خویدا کافی بیت. مروف که ده می کرده وه، ده بی فه رز له سه ر ئه وه بیت که راستی ده لیت و هیچ له هاونه وعه که ی ناشاریته وه.

ئینسانی زەلیل و بی ئیختیار

"خواحافیز" وشه یه کی زور ئاسایی یه که له روژدا هه زاران جار دیته سه رزاری خه لک. که م که س بیر له وه ده کاته وه که ئەم وشه "بی زەر و زیان"ە ئیهانەته به ئینسان و توانایی خوی له به رگری کردن و پاریزگاری کردن له خوی. ئه م وشەیه هەر وەک مەزهەب خوی ئی ئەو سەردەمە کونه به هەزاران سال بەسەرداچووه یه، که به شه ر له به رانبه ر بچووکترین نەخوشیشدا کەنەفت و عاجز بوو و چی له دەست نەدەهات. هەربویه ش خوا و شیخ و ئه سحابه ی به پاریزگەر و حافزی خوی دا دەنا. هی ئەو سەردەمەیه که بەشەر پیی‌وابوو روژ و ئه ستیره کان به ده وری زه ویدا ده گه رین و حه ره که و بوون و نه بوونی هه موو شتیک له جیهاندا به ده ست هیزیکی سه رووتر له ئینسانه. ئایا کوتایی پیهینانی دیداریک، قسه وباسیک، نامه یه ک... ده بی حه تمه ن ئه م موره ی ئایین له نیوچاوانی بدریت؟
ئه مرو ئیتر له عه سری ئه توم و راگه یاندندا "به خواسپاردن"، به "خدری زینده " و "غه وسی گه یلان"، هیچ ناکری. ئیستا ئیتر نه "یا الله"، نه "ئه م و ئه و سووره ی قورئان"، نه "ده ستی عه لی و عومه ر" هیچیان زه مانه ت و گارانتی هیچ شتیک نین. بو پاراستنی سلامه ت و مال و حال و زه مانه تی خو له سه فه ردا، ئه مرو ده بی رووبکه یه شه ریکه ی پاریزه ری مال که "خدری زینده" به پاسه وانی به رده رگاکه شی قبول ناکا!
ئایا جوانتر و شیرینتر نیه که "لای تو خوش" کوتایی پیهینه ری راویژیکی ته له فونی بیت، و "کاتیکی خوش"، "ژیانیکی شاد"، "بی وەی بیت"، "تا دیداریکی‌تر..." ببیته دوا رەستەی دیدارەکان؟ دیاره که پیاوانی (وه هه روه ها ژنانی...!) ئایین ئەمەیان به دل نیه و به هەموو هیزیانەوه هەولی ئەوه دەدەن که شوینەواری ئایین به گشتی له زماندا نه کوژیته وه و بیری نوی و نرخی نوی، زمانی "ره سه ن" کوله وار نه کات!

هیوا و ئایین

له روانگه ی ئایینه کانه وه، ئینسان گیان له به ریکی بی ئیختیار و ده س به سته ی قه زا و قه ده ره . به پیی ئه م بوچوونه هەر ئینسانیک هەر له روژی له دایک بوونیەوه چارەی نووسراوه و ریگەی دەرچوون و گورانکاری‌لەو چارەنووسه نامومکینه! ئاکامی ئەم شته دەبیته ئەوەی که ئینسان نەتوانی له پیشتردا له سه ر هیچ شتیک دلنیا بیت. ئه و مروفه ئیتر ناتوانی له پیشه وه ساغ بیت له سه ر ئه وه ی که فلان کاره ، فیسار ئاکامه ی ده بی، چون هه موو شته که په یوه ند ده دریته وه به ویستی خوا و چاره نووسی ئه و ئینسانه ی که لیره دا مه به سته. هه ر بویه ش ئه و ئینسانه ناچاره دوودلی خوی یا وەکوو هیوای خوی به خواستی "خوا"وه ببەستیتەوه و به "ئینشاللا" ئه م رازه ده رببری. "ئینشاالله" وشه ی ئه و سه رده مه یه که مروف، هه موو شتیکی گریدرابوو به چونیه تی "ره حمه تی خوا" له باران و هه ور و هه لا و سارد و سه رما، تا وشکانی و قروقاتی و تاعوون و هه زاران مه رگ و نه هاتی تر. ئینسانی ئه مرو نه وه کو ئه وسا گیرودەی باران و سات و سەرمایه و، نه له بەرانبەر نەخوشی‌یەکان و نەهاتی یه کانی ئه و کات ده سته وه ستان و زه لیله. ئینسانی ئه مرو به دلنیایی یه وه ده توانی بلی مروف له کوره ی مانگ سه هله، له مریخ یش ده نیشی! ده توانی به دلنیایی یه کی ۹۹،۹ له سه د دا بلی هه وای به یانی له فلان شاره چون ده بیت. ئینسانی ئه مرو ئیتیر بو راگه یاندنی هیوا و ئاواتی خوی پیویستی به تیکلاوکردنی ده سه لاتیکی بالا نیه و ده توانی زور به ئاسایی له جیاتی "ئینشاالله"، هیوای خوی رابگه یینی.
"ئه گه ر خوا بیهه وی" و "خوا بکا" و "ئینشاالله" ئاوینه ی شک و دوودلی ئینسانی سه رده میکی دوورن به خوی، که له سایه ی ئایین و ده سه لاتی چینایه تی که له ئایین وه ک جیهانبینی خوی که لک وه رده گری، دریژه به ته مه نی دراوه.

بی بەشی و خوبەدەستەوەدان

ئه وه ی که ئایین هه میشه ده ستی له ده ستی ده سه لاتدارانی حاکمدا بووه، له که م که س شاراوه یه. ئایین به ئینسان ده لی که ئه وه ی به سه ری دیت له تال و شیرین و خوش و ناخوش، ئاکامی چاره نووسیکی ئه به دی یه و مروڤ هیچی بو له گه ل ناکری. وه ک ده لین "هیچ له گه ل کاری خوا ناکری". ئه وه ی که بو مروڤی زه لیل ده مینیته وه "شوکرانه بژیری" و "شوکر"ی خوایە. تەواوی ئایینەکان، بانگەوازی رازی بوون، و قەناعەت بە چارەی خو، بو ئینسان دەکەن. مه سیحی یه ت به لایه نگره کانی پیشنیار ده کات که له جوابی زلله یه ک که له لای راستی روومه تیان دراوه، لای چه پی روومه تیان بده نه به ر ده ستی زلله وه شین! ئیسلامیش سه باره ت به بیبه شی و هه ژاری یه ک که روژانه تووشی خه لک ده بی، داوا له خه لک ده کا که دادگه ری به خوا و به روژی قیامه ت بسپیرن، واته "شوکر"ی خوا بکه ن و رازی بن به قه زا و قه ده ری خوا و کاری خوا مه به نه به رپرسیار. "شوکر" و "به ناشوکری نالیم..." فه لسه فه ی ئیتاعه ت له حوکمی بالادەست، فەلسەفەی خوبەدەستەوەدان و بەدژ نەوەستان لە بەرانبەر هەژاری و بیبەشی بووه و ئیستاش هه یه. چینی ده سه لاتدار هه ر بویه هه میشه سه ری ریز بو ئایین داده نوینی و وه ک کوله که ی ژیانی خوی دەیپاریزی.

کات و ئایین

ئه گه ر به ده ست مه لاکانی عهدی بووق، وه کوو تالیبانه کانی ئه فغانستان بووایه، ئه وا سه رتاپای ژینگه ی کومه لایه تی و ژیانی خصوصی ئینسان به پیی قورئان و شەرعی محمدی (کە ۱۴۰۰ سال لەوە پیش بە سەر کومەلگای ئەو دەمدا سەپیندرا) دابین دەکرا. ئایین زمان و قەرارداد و کاتی تایبەت بە خوی هه یه. ته بیعی یه که له روانگه ی پیاوانی ئایینه وه، هه موو شتیک له ئایینه وه سه رچاوه بگری و به ئایین کوتایی پی بیت.
نان خواردن به "بسم الله" ده س پی ده کریت و به "الحمدالله" و "خوایه به زیاد بیت" کوتایی پی دیت.
نویژ و روژوو له پایه کانی دینن و ئایین ئه و ستوونانه به هه موو هیزیه وه ده پاریزی. ئه وه نه ته نیا نویژکردنه که یه که گرینگه، به لکوو داسه پاندنی نویژ و دام و ده زگاکه ی له زه ینی خه لکدا وه کوو شتیکی پیروز، حاشاهه لنه گر و وه ک بناخه یه کی کومه لایه تی یه.
هەر لەم رووەوەیە کە "مەلابانگدان"، "نویژی بەیانی"، "نویژی نیوەرو"، "نویژی شیوان"، "نویژی خەوتنان" دە بن بە کاتژمیر و ئامرازیک بو پیوان و دیاریکردنی کاتیکی تایبەت. ئەوەی کە لە سەردە می نەبوونی کاتژمیری میکانیکیدا، هه ندیک دیارده ی سروشتی ئه م بوشایه ی نه بوونی ساعه تیان پرده کرده وه، تەنیا لایه نیکی مه سه له که یه. لایەنی بە هەمان رادە گرینگ، هەولی وشیارانەی ئایینە بو سەقامگیرکردنی رەوشت و عادات و روکن و قه رارداده کانی له زه ینی خه لکدا.
"جه ژنی قوربان" و "جه ژنی ره مه زان" جه ژنی دینین، به هه موو سیمبوله کان و ناوه روکه کانیانه وه. ئه و که سه ی که ئه م "جه ژنه" جه ژن ده گری و له که س وکار و هاوری و هه واله کانی پیروزبایی ده کات، بیه وی و نه یه وی دریژه به ژیانی ئایین و قه رارداده کانی ده دات.

"خوا کورانت لی‌نەستینی"

ئەوەی کە هیچ مەزهەبیک دلسوزی ژنان نەبووە و نیە، لە هەموو کەس ئاشکرایە. ژن تازە ئەگەر پلەیەکی

کومه لایه تی له نه زه ر ئایینه وه هه بی، له باشترین حاله تدا ده بیته نزمترین پله ی کومه لایه تی. جا ئیتر هه رچی بلین به هه شت له ژیر پیی دایکان دایه یان له سه ر سه ریانه(!!) فه رقیک له ئه سلی مه سه له که دا ناکات. ئایین به ته واوی پیاوسالاره و له چاوی پیاوانی ده سه لاتداره وه سه یری دنیا ده کات. "به دایکی کوران بی" ره سته ی سه رزاری خه لکه له کاتی دیتن و چاک و خوشی کردن له گه ل یه کتردا. باوه ر ناکه م که س "به دایکی کچان بیت"ی بیستبیت! ئه وه له ن به هوی ئه وه ی که کچان هیچ پله یه کی دلخوازیان له کومه لگای پیاوسالار و ئایینی دا نیه که دایکی بیچاره حه سره تی نه بوونه که ی بخوات. ئه وه کوره که تیره ی بنه ماله دریژه پیده دات و له سه ر میراتی دایک‌وباوک داده نیشیت نه ک کچ! دووهه‌میش ئه‌وه‌یه که ژنانی کویله و ژیرده‌سته‌ی ئایین و کومه‌لگای چینایه‌تی دژبه ژن، روژی هه زاران جار به گوشت و پیست و خویینیانه وه، ته جره به ی تال و ژاراوی جه هه ننه می ژن بوون ده که ن و ته بیعی یه که خوازیاری کچ نه بن که ئه ویش هه ر به ده ردی خویان بچی!

"خوا کورت پی بیلی" یان "خوا کورت لی نه‌ستینی" ته‌نیا ته‌عبیریکن له‌و راستی‌یه. کچ بو ئه‌وه نابی له خوا بپارییه‌وه که پیت بیلی و لیت نه‌ستینی، چون ئه‌گه‌ر لیشت بستینی گوایه خه‌مه‌که ی زووتر له بیر ده چیته وه و جیگه ی به تالی وه کوو کور له به رچاو نابیت! یان ئه وه ی که کچ به هه ر حال له مال ده ستینری، چون ده بی شوو بکا و له و ماله بروات‌ه ده ر و ده بیته که سی مالیکی تر، واته ساحه بیکی تر په یدا ده کا و ئه وسا ئیتر مه سه له و موشکیله ی ساحه بی تازه یه چون له خوا بپاریته وه بو ئه و کچه ی که ئیتر کچ نیه! جا هه رچی هه ندیک مه لای "چاوکراوه ی" ئه مرو سویند و قورئان بخون که محمد "کچی له زینده‌به‌گورکردن" رزگاریدا، ئه‌و راستی‌یه ناتوانی بشاریته‌وه که هیچ ئایینیک له هیچ شوینیکی دنیادا تیکوشه ر و خه باتگیری رزگاری ژنان له کویله تی و سته می پیاوسالاری نه بووه. هیچ بزوتنه‌وه‌یه‌کی دینی له هیچ ولاتیکی ژیرده‌سه‌لاتی سیاسی ئایین‌دا، هه‌لگری ئالای مافی به رابه ری ژنان له گه ل پیاوان نه بووه! ئه خلاقیات و عادات و قه رارداده کانی دژ به ژن له ولاتانی ژیر سه یته ره‌ی ئایین، ئه گه ر ته نانه ت له قورئان و ئینجیل و ته وراتیش دا به ته واوه تی نه نووسرابن، عه مه له ن بوون به به شیک له ئایین.

زوریک له جنیوه‌کانی نیو زمانی کوردی باری سیکسی و پیس و دژی ئینسانی و دژ به ژنیان هه یه. به شیکی زور له‌و جنیوانه ش ره‌گه‌که‌یان ده‌گه‌ریته‌وه سه‌ر باوه‌ری ئایینی سه‌باره‌ت به خیزان و قه‌رارداده کومه‌لایه‌تیه‌کان. "حه رامزاده"، له وانه یه وه ک وشه یه کی بی ئازار بیته به ر گویی! زور که س له کاتی تووره بووندا ته نانه ت به منداله کانی خویان ده لین "حه رامزاده ". ئه م وشه یه قه راره ئاگری تووره یی دامرکینی! که وابی ده بی وشه که له خویدا زور به هیز بیت تا بتوانی ئه م کاره ی له ده ست بیت. "حه رامزاده" ئیهانه تیکی گه وره یه له فه رهه نگی ئایینی و پیاوسالارانه و فیئودالیدا. واته به رهه می "بی ناموس" کردن، و "حه یا و شه ره ف"ی بنه ماله یه ک به با دادان! واته منالی "ئیغتساب" و "تجاوز". ئه وه ی که منالی بیچاره چ گوناهیکی کردووه له رووداویکی ئاوادا هاتووه ته دنیا، نه به گویی دیندا ده چی و نه به گویی نیزامی دواکه وتوو و پیاوسالار! به لام هه ر وه ک پیشتر وترا، ده ردی گه وره تر تاوانباری ژنی بی تاوان له و به‌ینه دایه! به وتنی "حه‌رامزاده" ئه‌وه نه‌ک کابرای مه‌وردی نه‌زه‌ر، به‌لکو تیریکه که ده‌هاویژری به‌ره‌و سینگی مه‌وجوودیک به نیوی "ژن"، که به پیی ره‌وایه‌تی دینی "سواری بوون" یان که‌سیک غه‌یری "ساحه‌به دینی و قانوونی یه که ی" نزیکی له گه ل کردووه.

هه مان شت له وشه ی "بیناموس" و "بیشره ف"یشدا ده گاته گویی بیسه ر. "بیناموس" به پیاو ده وتری به لام ده گه ریته وه سه ر ژنی بیچاره و ئاله تی جنسی ئه و! کابرا خوی "بیناموسه"، خوی کلاو له سه ری خه لک ده نیت و له هیچ ناپاکی و نائینسانیه‌تی‌یه‌ک خو ناپاریزی، به‌لام ئه‌وه "ژن"ه‌که‌یه‌تی که ده‌که‌ویته به‌ر چلکاوی ده می نه یارانی شووه بی مه عریفه ت و حوقه باز و نائینسانه که ی. به وتنی "بیناموس" ئه وه ژنی بیگوناه و بیتاوانه که ئیهانه تی پیده کری نه ک پیاوه که. "بیناموس"ه که له ئه سلدا ژنه که ده گری و رابیته ی جنسی ئه و له گه ل که سیکدا (جا به راست یان به درو)؛ ده خاله تیکی ناره وا و بی چاو و روویه له ژیان و له له شی ژن و تجاوزیکی دووباره یه به ژن .

"بیشره ف"یش زیاتر هه ر هه مان مانای "بیناموس" ده دات و هه ر به و ئه ندازه دژی ژن و دژی ئینسانی یه. هه لبه ت "شه ره ف" ده توانی مانای "شه ره ف"ی غه یره جنسی ش بدات. "شه ره فی ئینسانی" باری جنسی نیه و فه رق ده کات. به لام له کومه لگای پیاوسالار و ئایینیدا ئه وه زیاتر لایه نه دژی ئینسانی و دژ به ژن بوونه که یه که باوه.

ئایین و سیمبوله‌کانی له هونه‌ر و ئه‌ده‌بیاتدا

کاتیک شوینه‌واری ئایین به تیر و ته‌سه‌لی و پری له زماندا خوی ده‌نوینی، هه‌ر به‌و نیسبه‌ته‌ش له هونه‌ر و ئه ده بیاتدا که زمان ئامرازی سه ره کی ده ربرینیه تی، خوی ده خاته به رچاو. هونه ر و ئه ده بیات ره نگدانه وه ی بیروبوچوون و هه ست و چیژ و هیوا و ئاره زوکانی چینه کانی کومه لگایه. ئه و چینه ی که ئایین هاوده ست و پاریزه ر یه تی، زمان و سیمبوله ئایینی یه کانیش له هونه ر و ئه ده بیاته که یدا به کاردینی. هونه ر و ئه ده بیاتیک که قه راره دژ به ده سه لاتی چینایه تی و به‌ش مه‌ینه‌تی به‌شی هه‌ره‌زوری کومه‌لگای ئینسانی بیت و، بیه‌وی کوتایی به چه وسانه وه ی مروڤ له مروڤ بینیت، ناتوانی له زمان و سیمبوله ئایینی یه کان، که به شدارن له به رده ام بوون و ئه به دی کردنی بی به شی و چه وسانه وه ی ئینسان، که لک وه ربگری. من هه ول ده ده م که له ژماره کانی داهاتووی هانا دا وردتر له سه ر ئه م به شه له باسه بدویم و بوچوونه که م بخه مه به ر ده م خوینه رانی به ریز.

چ که‌رده‌ن ؟!

ئه‌مرو ته‌نانه‌ت پیاوی ئایینیش ناتوانن به سواری که‌ر بچنه حه‌ج! ئینسانی ئه‌مرو به پیی ده‌سکه‌وته‌کانی کومه لایه تی و فه رهه نگی و تکنیکی پله ی ژیانی خوی ده باته سه ر و به جوریکی تر رووبه رووی دنیا و ژیان ده بیته وه. فه رهه نگ و باری کومه لایه تی ئه و لایه نه له ژیانی ئینسانن که هه ر وا به خیرایی و پی به پیی ئالوگوره ئابووری و تکنیکی یه کان ناگورین و گوارنگاری یان په یوه نده به لایه نی سیاسی و تقابلی بزوتنه کومه لایه تیه کانی له گوره پانی خه باتی هه مه روژه ی نیو کومه لگادا.
هیزی پیشره‌وی کومه‌لگا، هیزی رادیکال، ئه‌و هیزه‌ی که ده‌یه‌وی سیمای ژیان به سوودی زوربه‌ی هه‌ره زوری جه ماوه ری خه لک بگوری، ئه و هیزه ی که بو یه کسانی و به رابه ری له کومه لگادا ده سووتی، ئه و هیزه ی که ده یه وی ئاسه واری چه وسانه وه ی ئینسان له ئینسان نه مینی و دنیایه کی ئازاد و خوش و به رابه ر پیک بینی، ناتوانی و بوی نیه به زمانی چه وسینه ران، به زمانیک که بوگه نی ئیهانه ت و سووکایه تی و تحقیری ئینسان و ئینسانیه تی لی دیت، بدویت! زمانی چینی پیشره وی کومه لگا، زمانی هیزی رادیکال ده بی له گه ل ئاره زوکانی یه کگرتوو بیت و به به رزی و خاوینی ئاسوکه ی بیت. هیزی پیشره و و مودیرن ده بی ته واوی ئه و وشانه ی که ئیهانه ت و سووکایه تی به مروڤ و مروڤایه‌تی‌یه، ئه‌و وشانه‌ی که ئالای ئایین و فه‌رهه‌نگی گه‌نده‌لی پیاوسالارین له زمانی نووسین و ئاخاوتنی بخاته ده ر.
ناکری باوه رت به حورمه تی ئینسان بیت و روژی سه د جار به خوا و پیغه مبه ریک سویند بخوی که باوه ریشت پیی نه بی! ناکری داواکاری دنیایه کی نوی بین و بوگه نی سه ده کانی سه ره تایی له زمان و فه رهه نگدا رابگرین!

***

ویرانەیە

کوژان

ئە م ولاتە دە ریا خوینە
شوینی جرج و مورانە یە
خور لە حە لقی گە ورە م دایە
دە ست و پە نجە م وا تە زیوە
خور لە گیانما لانە نە کا
بورکانی گر
لە سە ر لاشە ی سیس و چرچم
نە کریتە وە
بە ستە لوکی ژانی سرم
ناتویتە وە وا رچیوە .

*

چی هە ورازی پشت شکینە
ئاشنای هە نگاوی ماندوومن
لە گە ل خە زانی تە مە نما
ریگای دوورم بو بریوە
لە هە ر کویە ک قومی تال بی
پیکە مە یی لە بیرچوونم لە ژیر زە برا بو نوشیوە.

*

ئاخر چی بکە م
بە م ئیوارە مە رگ لە کولە
روو لە کوی کە م
بو هە ر کوی یە ک
چاوبر ئە کاو گوی ئە بیسی
ژاناو ژە می نان خواردنە و
دولار گە لای تە مە ن ئە چنی.

*

ده ستم بو ده مم راكیشم
توزی له ره نجی خوم بخوم
داخم ده كه ن
له پیش چاوی ده زگیرانه ره ش پوشه كه م
به په نمه كه ن
ئۀ لین نه كه ی كه ی ره وایه
ئه مه مولكی نوینه ره كه ی
مامه خوایه.

*

له شه وانی
بی مامانی
ئه م ولاته ئاوسه دا
مشتی تیشكی زه وت كراوم بو هه لناكری
شه وه زه نگی بینایی یه كه م بتارینم
چی ناموییی نیوچاوانی
لاشه و سیس و چرچه كانی
جیهان هه یه بتورینم
بچمه ناخی ئاسمانه وه
په له ی سوزه بی دالده كان ببارینم

*

سه رمایه شابالی بریوم
هه رچی هیزه لیی دزیوم
سنووره كه ی ئه م ولاته
پرچ براوه ی لی چنیوم.

*

ده پیم بلی له دوو چاوی خوین لیزاوی
ئه م ئیواره كوس كه وتووه دا
هه سونه كه ی هه واری نویم
بچه قینمه

غه ریبستانی چ گلی؟
له ناشتنی ئه ستیره وه
تا کوچی روژ
موسیقای من قولپه ی خوینمه
پاداشته که ی کوتایی ره نج
پر ده می گه وره کانم تف و جوینه

*

ئه وه ی ئیستا په نجه ی زمان
ئه سوی له رقی پیروزم
سوزی ئه تکیته سه رگیانم
له گه ل قاقای سه رکه وتندا
بو مانه وه ی شه وه کانی راسپوتینی
پرسه دائه نی بو سوزم.

سوله یمانی ٢٢_٩_٩٠

***

سەفەریکی نامو یا سەمایەکی شیتانە

ئاسو بالابەرز

سه فه ریکی مه غروورانه مه که
گوله که م
با له تیروانینیکی عه به سیانه وه
نه روانمه عه شق
واز له ژیله موی ئه م حه زه دینم
له کول نغروبوونی زه مه ن ده بمه وه
له نهینیه کانی خومه وه
جه ژنیک بو یاده کانت ساز ده ده م
که ناریه ئاواره کان
دینمه گوره پانی به زم
مه دالیایه ک
بو نه مریت جی ده هیلم
رابردوویه ک ده بیته یادگاری
پریه تی له گول و شیعر و خوشه ویستی
ماله ته نهاکه ت پر بکه له گول
گول نیشانه ی خوشه ویستی یه
پیم خوشه
له گه ل گولا بژین
له گه ل گولا بمرین
با گول دوا که نار بیت
له نیوانماندا.

له سه فه ره ناوه خته کانی ئه به دیه ته وه
سه مایه کی شیتانه ده که م
ئه مه سه مای بی تویی یه
له هیچ گوشه یه کدا
ساتیک نه ماوه بو ئارام بوونه وه!
قه ده ریک ناخولقی بو گفتوگو.
بیر له م وشه غه ریبانه مه که وه
خوت کونجیکت
نه هیشتوته وه بو د ه ربازبوون

ئیستا له ناموبوونی خوتا ون ده بیت.

له ئاودامانیک ئاوریشمدا
خه ون ئه تباته وه
چه ند به سته یه ک له عیشق
په نات ده دات
له م زورانبازیه دا ده دوربیت
که س مه که به دوژمن بو عیشق
کی هه یه حه ز له عیشق نه کات
ماله که ت رووتاندوته وه
گولیکت نه هیشتوته وه بو دیاری
ئه م زه مه نه تیک شکاوانه کو که ره وه
به سته له که کان تیک بشکینه
که ناریک بخولقینه بو گفتوگو
با بو ئه به دی ون نه بیت
با له م غه ریبیه دا نه مرین
با له م کوسکه وتنی عه شقه رزگاربین
با یاخی بین له م هه موو سنووره
با پیکه وه بروین و...
بروین و....
بروین.

❊❊❊

چركه یاخیەكانی تەمەنیک

حەمە عەلی حەسەن

(١)

له خالیكی نیوان زه رده و سپیده دا
به شوین خوش به ختیا ویلم..
ساته به خه م پراوپره كانی ته مه ن ئه پشكنم،
به نیازی راوی چركه یه ک دلنیایی
كه چی ئه و راوچی یه و ته نیا
منیش چیلم...!؟

(٢)

زه مه ن، زه مه نی راونان و
رفاندنی ناوداره یاخی بووه كانه
له به هه شتی خاوه نیتی.
ئه وانه ی له ره حمی دنیای
به شكردنی میراته وه دینه ژیان...
له گه ل یه كه م زریكه شدا ،
داوای به شی خویان ئه كه ن له مژینی
عه تری گولی عومری ئینسان!
زه مه نیكی بی وه فایه...
گچكه قه دری ریش سپیانی كوا له لایه!

(٣)

هاوكیشه كان... به رامبه رنین...
له یه ک جه سته،
تینی عومریكی لی ئه بریت.
وه یه ک ده سته،
به های ساته گوشراوه كانی پی ئه دریت.
ئه و گوله ی هه وری ته ویلیش
ئاوی ده دات،
هه ر ئه وه هه رزان ئه دزری و
گران ئه دریت.

(۴)

که بیده نگی...
گواره یه کی گران به های
نیو پیشانگای
سه ده یه کی زیرفروش بی،
نایکه مه گویی دلداره که م.
نه ئه و دیاری یه کی به رزه
ئه وه نده ی به ژنی دلداری و
نه من چرکه یه کی عومرم
ئه ده م به ریشه ی برینه شیداره که م.

(۵)

ئه که ناری دلنیایی...
ساله هایه، ساله هایه.
شه پوله هه لچووه کانی ناخی په نگم،
خویان له که مه رت ئه سوون...
چرپه یه کت لیوه نایه.
بو نازانیت منیش وه ک مه م
عاشقی گول عوزاریکم...؟!
بو نازانیت منیش ماندووی
ژوانی نیو به هاریکم...؟!
به لام قه یدی نی یه، بی باک
رووی گله یی له تو ناکه م
چونکه بروام به ئینسانه،
ئه بی روژی، گری کویره ت ئاوه لاکه م.

هه ر ئه و روژه ش، خور بو هه موو
چاوی کالی هه لده هینی.
هه ر ئه و روژه ش، بولبولی هه ست
به ئازادی ئه جریوینی.

***

مروڤە بە بەرد بووەکان

خەولە عەبدولا سولتان

(١)

هه نگاو ده نیم

به سیبه ری

ئه و روحه ناگه م

خوم تیا حه شار ده م

(٢)

ئای هاوری

له م خه لوه تگا یه

بی گوناهه

له و دوزه خه

پرگوناهه

چه ند شکست و ته نیام

(٣)

کی بوو وتی

من و تو هاوری بووین

ئه ی ئه وه نییه

جیهانیک خه فه ت

نیوانمانه...

(٤)

تو یه کجار حه زیکت

سه ربرا

بووی به ده رویش

حه لقه ی زیکرت

له ناوچاوی من گیرا.

ئه ی من

سه ری براوم

بو کام ئاسمانه به رم
دلی شکه ستم
بو کام ئامیز به رم...

(۵)
بی واتا بوون
قسه زل زله کان
تابلو ره نگ مردووه کانی ئه م سه رده مه ی
به به ردبوونی مروڤه کان
ئه وان بوون
به لیواری خه ونه ئیفلیچییه کان
ده رویشتن
هینده ی دی
موته که ی شه ویان لی ده رواند
چه ند برینیک و
چه ند یادیکی پر له حه سره ت و
چه ند درویه کیان جی ده هیشت.

(٦)
ئه موت هاوری
من و تو
یه ک چه قو سه ری بریوین
یه ک ریگاش کوی کردینه وه
ئه ی نازانی له و ساته وه
(قابیل) ده ستی کرد به کوشتنی (هابیل)
هه موو جه ژنه کانمان بوو به پرسه
بو ئه و روژه خوشانه ی
که نه مان بینی...

(۷)
خه ونه کانم نه زوک و
گورانیم سه ردولکه ی
سه رگوری
مردووی بوو...
ئه وه ی خوشم ویست
ئه هریمه نی بوو

به ماسکی په ری...

(٨)

ئه ی نه م وت

له هیچ زیاتر

بو یه کتر هیچ نه بووین.

***

تاسه و ئاوات

رەحمان سوفی

له گوین شه وان
بژوینه میرگی ئه ندیشه.
سواره هه ناسه
له ئه سپی تاسه
له ده روونی گرگرتوودا
ئاهی هه ناو دووکه ل ده کا.
دلی به سوی سویی بووه وه
بو تام و چیژی...
فریشته ی خه یال و
هیوا
جوان ده نوینی
کیژی به یان
ته رمی ناحه زی ده نیژی.

فیبرواری ١٩٩٧

***

جوانی بی ناو

گوران

قژ کالی، لیو ئالی، پرشنگی نیگا کال،
ئه ی کچه جوانه که ی سه رگونا نه ختیک ئال!
ئه ی کچه مه نگه که ی به ده نگی چپه دوو،
گه نده مووی ده م وچاو ، مه چه ک هه لنه گرتوو...
ئه ی ئه ندام وردیله ی نه رموله ی ئیسک سووک،
ئه ی به رگی ساکارت دلگیرتر له هی بووک!
راسته من ریبوارم، سه رپیی ئه روانم،
به لام وا جوانی تو کاری کرد له گیانم،
ئه لیی نه ک هه ر ئیستا، عومریکی دریژه
به و ده ست و په نجانه ت برینم ساریژه!
ئه ی کچه کاله که! جوانی تر با زور بن،
له باخچه ی به هارا گولباخی به رخور بن،
با ره نگیان په رداخت بی و جیگه یان سه ر چل بی،
به واته ی خه لکی تر با ناویان شاگول بی،
گیانی من بو ته لی وه نه وشه په روشه،
که له ژیر سیبه ری تووترکا خاموشه!
له هه موو ئاسمانا ئه ستیره ی به ربه یان!
ئه خاته دلی من هه ستیکی سپی و جوان!
له ته ختیک هه لده ستی هه زار و یه ک نه غمه:
ئه وه یان شیرینتر دیته گویم زور نزمه!
کانی یه کی روونی به ر تریفه ی مانگه شه و:
له بنیا بله رزی مرواری زیخ و چه و،
جوانتره له لای من له ده ریای بی سنوور
شه پولی باته به ر تیژگی روژ شلپ و هوور!
قژ کالی، لیو ئالی، پرشنگی نیگا کال،
ئه ی کچه جوانه که ی سه رگونا نه ختیک ئال!
ده ربه ست نیم ریبوارم، ده ربه ست نیم ره وته نیم،
ئه زانی شپرزه و ده ربه ستی ئیجگار چیم؟
هی ئه وه ی نیگاریک له یادم کیشراوه
شوخیکی نایابه، به لام ئاخ، بی ناوه!

❊❊❊

ء	’
ب	Bb
پ	Pp
ت	Tt
ج	Cc
چ	Çç
ح	Ḥḥ
خ	Xx
د	Dd
ر	Rr
ڕ	Ṛṛ
ز	Zz
ژ	Jj
س	Ss
ش	Šš
ع	‘
غ	X̣x̣
ف	Ff
ق	Qq
ڤ	Vv
ک	Kk
گ	Gg
ل	Ll
ڵ	Ḷḷ
م	Mm
ن	Nn
و	Ww
ه	Hh
ی	Yy
ا آ	Aa
ئه	Ee
ئێ	Êê
ـْ (ساكن)	I i
ئی	Î î
ئۆ	Oo
ئۆی	Öö
ئو	Uu
ئوو	Ûû

Ciwanî bê naw

Goran

Qij kalî lêw alî, piršêngî nîga kal
ey kiçe ciwanekey ser gona nextêk al

Ey kiçe mengekey be dengî çipe dû
gendemûy dem u çaw, meçek helnegirtû

Ey endam wirdîlêy nermoley êsik sûk
Ey bergî sakarit dilgîr-tir le hî bûk!

Rast e min rêbwarim, serpêyî erwanim
Belam wa ciwanî to karî kird le gîanim

Elêy nek her êsta, ’umrêkî dirêj e
bew dest u pençanet birînim sarêj e!

Ey kiçe kaleke! Çiwanî-tir ba zor bin,
le baxçey behara gulbaxî ber xor bin,

ba rengyan perdaxt bê w cêgeyan ser çil bê,
be watey xelkî-tir ba nawyan šagul bê,

gyani min bo telê wenewše peroš e,
ke le jêr sêberî tûtirka xamoš e!

Le hemû asmana estêrey berbeyan
exate dilî min hestêkî sipî ciwan!

Le textêk heldestê hezar û yek nexme:
eweyan šîrîn-tir dête gwim zor nizm e!

Kanyekî rûnî ber tirîfey mangešew
le binya bilerzê mirwarî zix u çew

ciwan-tire le lay min le deryay bê sinûr
šepolî bate ber tîjkî roj, šilp u hûr!

Derbest nîm rêbwar-im, derbest nîm rewtenîm,
ezanî šipirze w derbestî êcgar çîm?

Hî ewey nîgarêk le yadim kêšrawe,
Šoxêkî nayab e, belam ax, bênaw e!

جینوسایدیک که کومەکی لە کلیساوە وەرگرت
(رانانی کتیب)

ناوی کتیب: شەرەفە لە دەستچووەکەی کلیسا
Lhonneur perdude lEglise
نووسینی: کریستیان تیراس
رانانی بە سویدی: پیتەر میردال، روژنامەی داگینز نیهیتەر
وەرگیرانی بو کوردی: بەیان ناسیح

دەمەو ئیوارەی ١٧ی ئەپریلی سالی ١٩٩٤، حەوت هەزار ئاوارەی توتسی دەگەنە بەردەم یەکیک لە دیرەکانی شاری "سوڤو" لە رواندا. ئەوان لە دەست ئەو میلیشیا چەکدارە هە لهاتوون کە هە رە شە ی مە رگیان لیدەکات. لە دوای خویانەوە ئەم هاوارە دەبیستریت: «مەرگ بو سیسارکە کەچەلەکان.» بەلام دەرگاکانی دیرە کە بە رویاندا دادە خریت. راهیبە کانیش ریبان پینادە ن بینە ژوور. یە کیک لە راهیبە کان لە ئاوارە کان دیتە پیش و دە لیت:
«من نامە وی ئە م شوینە گلاو بکە ن، من نامە وی خوینی توتسی لە دیرە کە دا ببینم.»
ئاوارە کان دە یانە وی لە خانوویە کی نزیک دیرە کە دا خویان حە شاربدە ن. سی هە زار کە سیان خویان دە پە ستیننە ئە و خانووە وە.
لە دوای شە ش روژ، سە ربازانی هوتو دە گە نە سە ریان و قە تل و عام دە ست پیدە کات. زوربە ی ئە وانە ی کە لە خانووی نزیکی دیرە کە دا خویان حە شاردابوو، دە کوژرین. چە ند ژمارە یە کی کە میان نە بیت کە دووبارە خویان لە گە راجی هە مان حەشارگەدا دەشارنەوە. بەلام خوشکە "کیزیتو" Kizito کە یەکیکە لە راهیبەکانی دیر؛ دیتە دەر و ئەو تەنەکە بەنزینەی کە بە دەستیەوە، دەداتە دەست یەکیک لە سەربازانی هوتو، تاکو ئەوانەیشی نەکوژراون، دەرفەتی دەرچوونیان نەبیت. ئەمرو، پینج سال دوای کارەساتی ئیوارەی ئەپریلی سالی ١٩٩٤، "کیزیتو"؛ راهیبەی دیری "سوڤو"؛ ژیانیکی گوشەگیرانە دەباتە سەر لە یەکیک لە دیرەکانی بەلجیکادا. ئەو هەتاکو ئیستاش، بەهوی تاوانە کانیە وە نە خراوە تە بە ر دادگا.
قە تل وعامی خە لکی لە رواندا، لە سە رە تای ئە پریلی ١٩٩٤دا دە ستی پیکرد و نزیکە ی ٣ مانگی خایاند. ژمارە ی قوربانیە کان خوی گە یاندە نزیکە ی ملیونیک ئینسان کە زوربە یان توتسی بوون. لە گە ل بە شیکی کە م لە و هوتوانە ی کە نەیاندەویست هاوکاری رژیم بکەن. پیلانی راونان و راوکردنی خەلک لە رواندادا، بە پیی نە خشە یە کی لە پیشدا داریژراو ئە نجام درا کە لە لایە ن دە سە لاتدارانە وە نە خشە ی دروستی بو کیشرابوو.
هەر لە خودی دەولەتەوە بگرە، تاکو سەروکی شارەوانی شارەکان ئاگاداری ئەم پلانە بوون. لیستی ئە و ناوانە ی کە بریار بوو بکوژرین، لە پیشدا ئامادە کرابوو. قە مە و تە وراس بە سە ر خە لکانی هوتودا دابە شکرابوو. مالی ئە و کە سانە ی کە بریاربوو بکوژرین بە رەنگ دەستنیشان کرابوو. لەم دیوە بو ئەو دی، هیزی سە ربازی دە گە را و بە کومە کی مەفرەزە تایبەتیەکان و Interahamwe خە لکیان هاندە دا. هیزی دە سە لاتداری ناوچە یش بانگە وازیان بو خە لک دە کرد؛ بو ئە وە ی پە ناگایە ک بو خویان بە دە ست بینن، باشتر وایە روو بکە نە کلیساکان. تاکو لە دوایدا هیزە کانی Interahamwe بانگ بکە نە کلیساکانە وە بویان.
"گولیا"Golia کە گوڤاریکی کاثولیکی فە رە نسی یە، لە ماوە ی چە ند سالی رابووردودا، دە ور و نە خشی کە نیسەکانی رواندای لە جە رگە ی قە تل و عامی رواندادا خستوتە بە ر پشکنین و لیکولینە وە. ئەنجامی ئە و لیکولینە وانە ش لە

ئیستادا به شیوه ی کتیبیک چاپکراوه به ناونیشانی: "شه ره فه له ده ست چووه که ی کلیسا" که له نووسینی "کریستیان تیراس" Christian Terras و ده ستگای چاپه مه نی گولیا بلاوی کردوته وه.
له "شه‌ره‌فه له ده‌ستچووه‌که‌ی کلیسادا" هاتووه که چون چه‌نده‌ها راهیب و راهیبه و قه‌شه و سه‌روک قه‌شه‌کانی کاثولیک هاوبه شی پروسه ی جینوسایدبوون له رواندادا.
خوشکه "کیزیتو" ته‌نها نموونه‌یه‌کی بچکوله‌یه. کاتیک "ئه‌ثانسی سیرومبا"Athanse Seromba ده‌بینی کلیساکه ی پر بووه له ئاواره ی هه لهاتوو، خیرا فرمان ده رده کات که هه موو بیناکه به سه ر ئاواره کاندا بروخینن. دوو هه زار ئینسان ده که ونه ژیر ئاسن و به ردی داروخینراوی بیناکه وه.
"ژان باپتیستی" Jean Baptiste Rutihunza راهیبیکه و له سالی ۱۹۹۴دا به‌ریوه‌به‌ری یانه‌یه‌کی په ککه وتووه کانه. کاتیک میلیشیا چه کداره کان ده گه نه نزیک یانه که ی، "باپتیستی" ده رگای یانه که ی بو سه ربازان ده خاته سه رپشت. نووسه ری کتیبی "شه ره فه له ده ست چووه که ی کلیسا" ئاماژه بو زیاتر له بیست رووداوی تر ده کات که تیایدا قه‌شه و راهیبه‌کان، وه له ناو ئه‌وانیشدا، مژده‌ده‌ریکی فه‌ره‌نسی و ئیتالی، زیاد یاخود که م، چالاکانه کومه کی میلیشیاکانیان کردووه له قه تل و عامی خه لکدا له رواندا. زانیاریه کان زور به وردی روون کراونه ته وه و له زوربه‌ی نموونه‌کاندا ده‌کری ئه‌و که‌سانه‌ی که له جه‌رگه‌ی رووداوه‌کاندا بوون و هیشتاکه به سه ر زیندوون، شایه تی بده ن.
له راپورتیکی نه ته وه یه کگرتووه کاندا هاتووه که ته نانه ت به شیک له گروپه کاثولیکه‌کانی رواندا پاره ی گواستنه وه ی چه ک و ته قه مه نی بو هیزه سه ربازیه کانی جه نگی رواندا گرتوته ئه ستوی خوی. "پاپا" سه روکی ڤاتیکان له سالی ۱۹۹٦دا وتی:
«هه موو ئه و ئه ندامانه ی کلیساکه له جه رگه ی قه تل و عامی خه لکدا گوناحیان کردووه، ده بی ئه و ئازایه تییه له خویاندا نیشان بده ن تاکو به رگه ی ئاکامه کانی ئه و کارانه یان بگرن که له دژی خوا و خه لک ئه‌نجامیان داوه.»
به لام راستیه که ی ئه وه یه که واقیع جوریکی تر خوی نیشان ده دات. چونکه کلیسا سووره له سه ر ئه وه ی که تاوانبارانی قه تل و عامی خه لکی له رواندادا نه که ونه به ر سزا و لییان نه پرسریته وه.
ئه‌مرو به‌شیکی زوری ئه‌و قه‌شانه‌ی که له جینوسایدی خه‌لکیدا له رواندا به‌شداربوون، له ڤاتیکان و دیره‌کانی فه ره نسا و ئیتالیا و به لجیکادا ژیان به سه ر ده به ن. ته نانه ت له و حاله تانه یشدا که دادگا و لیپرسینه وه ی قه شه کان ده‌ستی پیکردووه، کلیسا زور به توندی ناره‌زایه‌تی خوی ده‌ربریوه. به‌پیی نوسه‌ری کتیبه‌که، "کریستیان تیراس" له مانگی سیپته مبه ری ئه مسالدا سی تا چوار قه شه ی کاثولیک له به رانبه ر دادگای تاوانبارانی جه نگدا له "ئاروشا" Arusha له تانزانییادا لیکولینه‌وه‌یان به‌رانبه‌ر ده‌ست پیده‌کات. دیاره ئه‌ویش به تاوانی هاوبه‌شی کردنیان له قه تل وعامی خه لکیدا له رواندا. یه کیک له و قه شانه "وینسیلاس مونیه شایکا"Wenceslas Munyeshyaka که هه ر له ئیستادا بابه تی لیکولینه وه و لیپرسینه وه یه کی فراوانی دادگایه کی فه ره نسی یه. ئه و به تاوانه کانی ده رهه ق به مافی مروڤ، لاقه کردن، ئه شکه نجه دان له به رانبه ر دادگادا راگیراوه. به پیی زانیارییه‌کان تا ئیستا بالاترین ئورگانی سه روک قه شه کانی فه ره نسا، زیاتر له حه وت سه د هه زار کرونی سویدی داوه به کریی محامیه کانیدا.

زور له میژه رواندا وه ک یه کیک له دینی ترین ولاته مه سیحیه کانی ئه فریقا ناو ده بریت. بی‌گومان ئه مه یه که م جار نییه که کلیسا ئاوا رولیکی گومانلیکراوانه ده‌بینیت. زوریک له شاره‌زایان سوورن له سه ر ئه و رایه ی که مژده ده ره کاثولیکه‌کان بوون که یه‌که‌م جار له‌گه‌ل ده‌سه‌لاتی کولونیستانه‌ی ئه‌لمانی و دواتریش به‌لجیکی‌دا، بوونه هوی خولقاندن و به هیزکردنی ناکوکیه کانی نیوان هوتو و توتسی. له ژیر ده سه لاتداریتی کولونیالیدا، یارمه تی خه لکانی توتسی ده‌درا بو‌ئه‌وه‌ی هوتوه‌کان بچه‌وسیننه‌وه. به‌لام پاش ئه‌وه‌ی هه‌ندیک له رابه رانی توتسییه کان داوای مافی

سه ربه خوییان له ده سه لاتدارانی کولونیالیستی کرد، ئیتر به لجیکیه کانیش پشتی خویان وه رگیرا و که وتنه کومه کی هوتوه کان له به رانبه ر توتسیه کاندا. دیاره به مه ش له ریگای کومه ک و هاریکاری کردنه وه بو هوتووه کان، ئه و نه خشه یان داریژا که پروسه ی سه ربه خویی ولات دوا بکه ویت و کاریگه ری ده سه لاتی خوشیان به سه ر رووانداد ا دریژه پیبده ن.

له دوای سه ربه خویی رووانداشه وه له سالی ۱۹٦۲دا، توتسیه کان ده که وتنه به ر راونانیکی سیستماتیک و هه میشه یی. کلیسایش دریژه ی به سیاسه تی پاسیفیستانه ی خوی ده دا و له گه لیک جاریشدا قه شه کان هاوبه شی قه تل و عامی توتسیه کانیان ده کرد.

که نیسه ی کاثولیک، به دریژایی سه ده ی بیست کاریگه ریه کی ئیجگار مه زن و بی وینه ی سیاسی و ئابووری هه بووه له سه ر رووواندا. یه که مین و گه وره ترین خاوه ن مولکی ولات کلیسایه. ئه گینا به شیوه یه کی گشتی، ئه زمه ی نه بوونی زه وی و زاری کشتوکالی کیشه ی هه مه روژه ی خه لکانی ئاساییه. هاوکاتیش بواره کانی ته ندروستی هه موو کاتیک له ژیر کونترولی کلیسادایه. ئه مه ش ته نها یه ک مانای هه یه: ئه ویش ئه وه یه که به ده سی هینانی هوکاره کانی منال نه بوون، زور به سه ختی ده کری په یدابکریت.

ئه وه ی شایه نی باسه، له دوای قه تل و عامی گه وره ی سالی ۱۹۹۴ وه، "پاپا" داوای له هه موو ئه و ژنانه کردکه ئیغتیساب کرابوون که منداله کانیان له بارنه به ن.

ئه وه ی پیویسته لیره دا ته ئکیدی له سه ر بکریت، ئه وه یه که ئه وه کاثولیکه کونسیرڤاتیڤه کانن که باشترین و به ربلاوترین په یوه ندییان به رژیمی رووانداوه هه یه. هه ردوو ریکخراوی "ئوپوس دییه" OPus Die و بزوتنه وه ی کاریزمی، نزیکترین په یوه ندییان به "پاپا یوهانس پاولسی دووه مه وه" هه یه. به شیک له هه وال و زانیاریه کان وا نیشان ده ده ن که سه روکی رووواندا به ر له جینوسایدی سالی ۱۹۹۴په یوه ندیه کی به هیزی به هه ردوو گروپی ناوبراوه وه هه بووه.

په یوه ندیه کانی نیوان کلیسا و رژیم ده توانی روشنایی بخاته سه ر ئه و لایه نه ی که بوچی ژماره یه کی ئاوا زور له قه شه و راهیبه کان هاوبه شی جینوسایدی رووواندایان کرد. له رووانداد ا، کلیسا و ده وله ت له ناو یه کدا تواوبوونه وه. "لیئون ساور" Leon Saur که ئه ندامی پارتی دیموکراتی مه سیحی ڤالونه کانه له به لجیکا له "شه ره فه له ده ست چووه که ی کلیسا"دا ده لی:

«هه ندیک له کاثولیکه بلندپایه کان رووواندایان وه ک تاقیگایه ک سه رنج ده دا؛ یان وه کو هه ولدانیک بو دروستکردنی "مه له کوتی خودا" له سه ر زه وی، چونه سه روکی رووواندا باشترین "راعی ره عیه ته که یه تی".»

هه ر بویه ش هه ر هیزیکی به رهه لستکار و ئوپوزیسیونی رژیم، زور ئاسایی له خانه ی دوژمنی کلیسادا ده بینرایه وه و به کارهینانی هه ر وه سیله یه کیش بو سه رکوتکردنی به رهه لستکاران له خه باتیکی ئاوادا، بووه کاریکی ره وا.

***

کریکار

نووسینی ماکسیم گورکی
خدر عبدالله خدر کردوویه به کوردی

هاوکارانی گوفاری هانا

سلاویکی هاورییانه ی گه رمتان لی بیت و له دووره وه ده سته کانتان به گه رمی ده گوشم.

دیاره کومه لگای سه رمایه داری له سه ر ئه ساسی ئه وه دامه زراوه که به شیکی هه ره زوری کومه ل له لایه ن به شیکی هه ره که می کومه ل به درنده ترین شیوه بچه وسینریته وه. یاسا و ئه خلاقیات و عادات و ته قالیده کانیش دیاره له سه ر ئه م ئه ساسه سه رچاوه ده گرن.

ئه ده ب و هونه ری پرولیته ریش به رامبه ر ئه ده ب و هونه ری بورژوازی که م و زور راوه ستاوه و به هوی ئه دیبه به ناوبانگه کانی سه ده ی بیسته م به تایبه تی گه یشته چله پوپه. مه کسیم گورکی یه کیکه له م نووسه ره هه لکه وتووانه ی سه ده ی بیسته م و پاله وانی چیروکه کانی به رهه می چینیکی شورشگیرن له ناو کومه لگادا.

ئه م چیروکه ی گورگی که لیره دا پیشکه شتان ده کری، چیروکیکی زور به هیزه. گورکی زور زیره کانه ده وری کریکارانی له ناو کومه لدا ده رخستووه که ئه وه ته نها ئه وانن هه موو شتیک دروست ده که ن و ته واوی ئینسانه کان پیی به هره مه ند ده بن. ماکسیم گورکی ئه م راستی یه ی که "کریکاران هه موو شتیک دروست ده که ن، وه ک سحرباز". له گه ل زه ینی منال گریی داوه و چیروکیکی واقعی هیناوه ته به رهه م. گورکی به شیوه یه کی هینده ئاسان و پاراو چیروکه که ی دارشتووه که هه ر کریکار و زه حمه تکیشیک ده ستبه جی تیی ده گات و له بیری ناکات. ئه مه ش ئه وپه ری لیهاتوویی نووسه ره که دیاری ده کات.

ئیتر ئه وه ئیوه و ئه وه ش چیروکی "کریکار"ی گورکی:

خدر عبدالله خدر

به هوی مانگرتنی کارگه و کارخانه کان، ترس و دله راوکی، هه را و هوریا و گه ره لاوژی، ته واوی شاری داگرتبو. وه ک ئاگر چون به هوی (با)وه هه موو شوینیک داده گریت وابوو.

تیپه سواره کانی هیزی پولیس، له شه قامه کاندا ده هاتن و ده چوون، به هیزی ئاگر کوژینه ره وه کان ده چوون، که هه موو کات پاش سووتانی ته واوی شوینه که ئینجا ده گه نه سه ری!

هه نگاوه کانیان ده گواسته وه له گه ل ده نگی ئه و ده هولانه ی که له پیشیانه وه ریزبه ستیان کردبوو، که وه ک یه ک پیاو دیاربوون، نیزه کانیان ده دره وشانه وه که به سه ری چه که کانیانه وه به سترابوون و له هه وادا ده یانسوورانده وه...

لیره دا یه کیک له قوزاقه کان که رووت بوو، له شی جگه له موو به هیچ شتیکی تر دانه پوشرابوو و وه ک شیت ده هات و ده چوو، له نیوانیان ده رچوو. خه لکه که ش له ترسی پی یه گرانه کانی، بو هه موو لایه ک پالیان به یه کتره وه ده نا و له سه ر یه کتری کوده بوونه وه.

شار لە سە ر باری پە شیوی و هات و هاواری خوی مایە وە، رووی دە رە وە ی کوگاکانیش تیشکی جوراوجوریان پە خش دەکردەوە. لەسەر شوستەکاندا ئاپورای خەلکەکە بە ترس و خیرایی بەناو شەقامەکاندا دەهاتن و دەچوون، خەلکەکەش لەهەموو شتیک دەسلەمینەوە. ئەگەر پولیسیک بە فیکەکەی فیکەیەکی لیدابا، یان یەکیک لە قوزاقە کان بە شە قامە کاندا رای کردبا، ترس و لە رز لە ناو دل و دە روونی خە لکە کە بلاو دە بووە وە. هە ندی کە س بو شوینی رووداوەکە بەرەو پیش دەچوون و هەندیکیتریش بو ئەوەی هیمن و ئارام بن، لە شوینی رووداوەکە دوور دە کە وتنە وە بە رە و کوگاکان و دوکانە کان دە رویشتن.

بە لام ئە م خە لکە لە چی دە سلە مینە وە و لە چی دە ترسان؟ کە سیش لە هو و سە رچاوە ی ئە م ترسە نە دە گە یشت، ریزی کومەلی کریکارانیش لەسەرخو و بە ژیرانە لەسەر شوستەکان دەهاتن و دەچوون؛ بە چرپە لەگەل هاوریکانیان دە ئاخاوتن. زور بە رق و ئیرە یی یە وە دە یانروانی یە ئە و خە لکانە ی کە بە جل و بە رگی گرانبە هاوە، ناوە ناوە ترسیان دە خستە سە ر شە قامە کان و بە بیزلیبوونە وە دە یانروانی یە ئە و خە لکە نە خوش و رە نگ زە ردانە ی کە جل و بە رگی دراویان پوشیبوو، دە ستە کانیان ئە ستوور و چلکن دیار بوون و، کە جوانی شە قامە کانیان شیواندبوو.

لەو روژە خوشانەی پایزدا کە جوان ئەفسون بەخش بوون، تیشکیکیزیرین دەیدا لەو عارەبانەی کەبە بویەی بریسکە دار بویە کرابوون، وە لە کاتیکدا عارە بانانە کانی ترام بە زە نگی زە نگولە کانیانە وە و ئوتومبیلە کان بە هورنی ئاگادارکردنیانە وە، وە پایسکلی هاتوچوکە ران شە قام و ریگاکانیان زور قە لە بالغ کردبوون، پالە پە ستوی ئە م خە لکانە بە حاجی یە کان دە چوون کە لە چاوە روانی بیهودە ی جیهانیکی تر دابن. وە هە نگاوە کانیان لە نیو ئە و خە لکانە دا دە نا کە خوا پیداوبوون، ئەوانیش خویان لەو کومەلە نزیک نەدەکردەوە نەوەک گروی بن یان بیزیان بیتەوە. کاتی تیپە قوزاقە کان شالاویان بو هینان، کە شارە زایی یە کی زوریان لە راکردن و پە لاماردان هە بوو، کومە لی کریکاران بلاوە یان لیکرد. لەو کاتەدا هەر بەو سەگە هارانە دەچوون، کە ریگەیان لی ون دەبیت. ئیتر ترس چووە ناو دلی هەموو کە سیکە وە.

ـ دایە ئە مانە لە کریکارە کانن؟

ـ ئا.. ئا.. بە ریی خوتدا برو، بە م لاو بە ولادا نە روانی کورە کە م.

ـ بە لام بو بە م شیوە یە رادە کە ن؟

ـ لە ترس پیاوە کانی پولیس... بە ریگە ی خوتدا برو قسە مە کە!

ـ بو لی یان ناگە رین وە کو ئیمە لە سە رە خو برون؟

ـ لییان ناگە رین وە کو ئیمە لە سە رە خو برون.

ـ بو دایە؟

ـ ئو، تکایە پرسیاری زورم لی مە کە. دە ستت بینە تە ماشای بە رییی خوت بکە ئە گینا بە قامچی یە کەی...

"سیرجیوف" دەستی خستە ناو دەستی دایکی و قاچەکانی بەدوای دایکیدا رادەکیشا. دلی پربوو لە ترس، لەو خە لکانە ی کە بە توندی پالیان پیوە دە نری... ئە م ترسە چووە دلی ئە م منداله بچووکە ش. بە سە رسامی یە وە دە یروانی یە هە موو شتیکی دە ور و بە ری خوی و سە ری لە م ئاپورایە سورمابوو.

ـ دایە ئە مانە شە رخوازن؟

ـ کی ، مە بە ستت کییە ؟

ـ مە بە ستم کریکارە کانن.

ـ نازانم، باشیان تیدایە و خراپیشیان تیدایە، ئە مانە مانیان لە کار گرتووە، نایانە وی کار بکەن.

ـ دایە، ئایا ئە مانە تە مبە لن؟

ـ ئا.. ئا.. خیراکە ئە گینا توش وە کو ئە وانە دە بیت!

ـ دایه ئه مانه که سانیکی زول و پیسن؟

له‌وکاته‌دا تووشی قوزاقه‌کان بوون، که زور به‌خیرایی به سواری ئه‌سپه‌کانیان ده‌رویشتن. سه‌روکه‌که‌یان فیکه یه کی زور توندی لیدا و قامچیه که ی وه ها له هه وادا راده وه شاند که ده نگی ده تگوت ده نگی تفه نگه. دایکی که گویی لی بوو دلی داخورپا و به خیرایی چووه لای یه کیک له و عاره بانچیانه که راوه ستابوون. کوره که ی سوار کرد و دوای ئه‌و خوشی سوار بوو، به‌بی‌ئه‌وه‌ی له نرخی کری‌یه‌که‌ی پرسیار بکات. پاشان له‌سه‌ر کورسیه‌ک دانیشت و فه رمانی به عاره بانچیه که دا:

ـ خیرا!

ـ به لام بو کوی خانمه که م؟

ـ بو ئه م لا، بو پیشه وه. ئه م کاته زور ناخوش و ته نگه، به خیرایی بسووریوه!

ـ مه ترسه گه وره م، ئه وان له ئیمه نزیک نابنه وه.

کاتیک که عاره بانچیه که وه رچه رخا بو شه قامیکی تر، ئارامی گه رایه وه دلی دایک و له گه ل عاره بانچیه که ده ستی کرده وه به قسه کردن:

ـ پیویسته بزانی که من له ٢٠ "کوپک" زیاترت نادمی.

ـ ئه م کری یه زور که مه گه وره م.

ـ که واته ئیمه داده به زین... رایگره، ده چین سواری ترام ده بین.

ـ ئاموژگاریت ده که م که له شوینی خوت دانیشیت، چونکه ترامه کانیش پاش که میکیتر له کار ده ویستن.

ـ کی ئه مه ی ووت؟

ـ من تازه پیشتر زانیم که کریکارانی ترامیش ئه مرو مان له کار ده گرن. کریکاران له م عاره بانه یه نزیک ده بونه وه، که دایک و کوره که به کری یان گرتبوو، دایکی کرییه کی باشی پیدا. له و کاته دا منداله که ته ماشای کریکاره کانی ده کرد و ترس شپرزه یه کی زور دایگرتبوو و خوی له دایکی زور نزیک ده کرده وه.

ـ تیناگه م بوچی ئه وهه موو گرنگی یه یان پی ده ده ن؟ ئه گه ر نایانه وی کار بکه ن لییان گه رین با شه قامه کان بپیون و کاتیک برسیان بوو ده گه رینه وه.

لیره دا عاره بانچی یه که گوتی:

ـ تو راست ده که ی، هه مووشت راسته گه وره م! چونکه برسیه تی زور گرانه له سه ر شانی ئینسانه کان.

پاشان روی خوی وه رگیراو یاری به تاله ریشه کانی خوی کرد. دیسان رووی وه رگیرایه وه و وتی:

ـ ده توانی چه ند ئاژه لیکی مالی، برسی بکه ی و چه ند مروڤیکیش برسی بکه ی، به لام ئازاردانی مروڤیکی بی تاوان لیخوشبوونی بو نیه. ئاخو کی ده توانی ئه م پالتو گرانبه هایه ی تو و ئه م جل وبه رگه دراوه بی نرخانه ی من دروست بکات؟

ـ غه می ئه وه ت نه بیت پیاو، مادام پاره ی ته واوت هه یه. ئه گه ریش کریکاران مانیان گرت، ئه وا ده توانین ئه وه ی پیویستمانه له ده ره وه ی ولات بیکرین.

ـ به لام چی ده که ی ئه گه ر شه مه نده فه ره کانیش له هاتوچو بوه ستن؟

ـ ئه مه قسه یه کی پر و پووچه، شه مه نده فه ره کان له کار ناوه ستن، کی به مه رازی ده بیت؟

ـ کی ده زانی؟ پروپاگه ندایه کی وا له ولاتدا هه یه، که شه مه نده فه ره کانیش له کار ده وه ستن.

"سیرجییوف"ی بچکوله زور به ئاگاداری‌یه‌وه گویی له وتوویژی نیوان دایکی و عاره‌بانچی یه که راگرتبوو. سه رسامی دایگرتبوو له و که سانه ی که پوشاکی ئه وانیان دابین ده کرد و له هه مان کاتیشدا له ترسی پولیس و قوزاقه کان رایان ده کرد. بو زستان دایکی پالتویه کی نویی بو کریبوو. له ناو پارچه کاغه زیکی لوول دابوو، له سه ر کوشی خوی دانا و

دلی بە لیدان کە وت، لە ترسی ئە وە ی نە کا یە کیک پالتوکە ی لی بسینیت.

ـ دایە ئایا ئە و کریکارانە ن کە پالتو نوی یە کە میان درووست کردووە؟

عارە بانچی یە کە لە پیش دایکیدا ولامی دایە وە:

ـ ئە مانە هە موو شتیک دروست دە کە ن، کورە بچکولە ی بە ریز. هیچ شتیک بە بی دە ستی ئە وان دروست نابیت!

بە م قسە یە دایکی کورە کە زور توورە بوو، کورە کە ی بە خوی کیش کرد و وتی:

ـ ووسبە! پیویستە قسە لە گە ل ئە و عارە بانچی یە نە کە ی.

بەلام عارەبانچی‌یەکە هەر بە شیوازی خوی لە فەلسەفە لیدان بەردەوام بوو. دایک زور ترسا و بیزار بوو. بە توورە یی یە وە هاواری کرد:

ـ ئە توش، ئە توش پیویستە بچیتە بە ندیخانە.

عارە بانچی یە کە بی دە نگ بوو و ولامی نە دایە وە. بە قامچی یە کە ی گری لە پشتی ئەسپە کە ی بە ردا و بە خیرایی بە کولانە کاندا بوی دە رچوو، تا گە یشتە بە ر دە رگای مالی ئافرە تە کە.

بە م شیوەیە "سیرجیوف" گەرایەوە مالەوە. گومانی لەو راستی‌یە هەبوو دەربارە ی ئە و کە سانە ی کە پییان دە وتن "کریکارە کان".

لە مال نە یدە توانی ئوقرە بگری، تا بانگی "سونیا"ی خوشکی کرد. بە گویدا چرپاند:

ـ ئە مرو هە ندی کریکارمان دیت... بە لی بە راستی دیتمان.

ـ بە چی دە چوون؟

ـ ئە مانە... ئە مانە... بە جووتیارە کان دە چوون.

لە و روژانە دا سیرجیوف کە دە گە رایە وە مالە وە، لە گە ل خوشکە کە ی باسی هیچ شتیکی تریان نە دە کرد، جگە لە و کریکارانە ی کە کارگە کانیان لە کار راگرتبوون، وە مانیان لە کار گرتبوو. لە گە ل خوشکە کە ی نە دە گە یشتنە ئە و بریارەی کە لەبیر خویان بەرنەوە، ئاخو ئەو کریکارانە خیرخوازن یان شەرخوازن! ئەو کاتانەی کە سیرجیوف و خوشکە کە ی لە مال بوون کریکاران شە رخواز بوون. بە لام ئە وکاتانە ی کە ئە هاتنە ناو باخە کە بو یاری کردن، کریکاران دە بوونە کە سانی خیرخواز! لە دواییدا سیرجیوف چووە لای دە رگە وانە کە بو ئە وە ی لە م بابە تەوە پرسیاری لی بکات:

ـ ئایا کریکاران دە توانن یە کیک لە کارگە کان لە کار راگرن؟

ـ بە لی دە توانن کورە بچکولە ی بە ریزم.

ـ چون دە توانن ئە م کارە بکە ن؟

ـ لی ناگە رین هە لمە کە بڕواتن، یان کارگە کە بە جی دیلن.

ـ ئە ی کارگە بە بی ئە وان کار ناکات؟

ـ چون بە بی ئە وان کار دە کات؟

ـ واتە بە بی ئە وان من ناتوانم پالتویە کی نوی پە یدا بکە م؟

ـ نە خیر ناتوانی پە یدای بکە ی.

ـ چاکیتە بچکولە کە شم؟

ـ چاکیتە بچکولەکە و کراسەکەشت. ئەوسا ناچار دەبیت بە رووت و قووتی بیت، وە ک ئە وە ی کە تازە لە دایک بووبیت.

ـ رووت و قووت دە بم؟ تو چە ند گیلی! دایکم هە موو ئە و شتانە م لە دە رە وە ی ولات بو دە کری!

ـ پیویستە تو چاوەریی ئەم شتانە بیت تا دروست دەکریت. بەلام چ دەکەی ئەگەر مانگرتنی گشتی لە هیلی شە مە ندە فە ر روو بدات؟

ـ ئایا چاوه رانی ئه وه ده کری که هیلی شه مه نده فه ر له کار بوه ستینری؟ ئه ی باوکم چی د ه کا؟ چون ده توانی بو لامان بگریته وه؟

ـ ئو... له وانه یه به سواری داریک بگه ریته وه!

ـ به سیه ئه م چه نه بازی یه، ئه گینا به دایکم ده لیم سزات بدا.

سیرجیوف بیریکی قوولی کرده وه. له شوینی خوی وه ستا و سه یری پالتو نوی یه که ی خوی کرد و روانی یه ده رگه وانه که و وتی:

ـ ئایا هه ر کریکاران ئه م پالتویه شیان دروست کردووه؟

ـ به لی هه موو شتیکیان دروست کردووه. دایکت هیچی نه کردووه، جگه له وه ی که توی هیناوه ته ئه م دنیایه.

* * *

دوو روژ دواتر ترامیش له‌کار وه‌ستا، روژنامه‌کانیش ده‌رنه‌چوون، هه‌روه‌ها گه‌رماوه‌کانیش ده‌رگاکانیان داخست. گلوپی سه‌ر جاده‌کان کوژانه‌وه. شه‌مه‌نده‌فه‌ره‌کانیش له‌کار وه‌ستان و ترس و له‌رز هه‌موو ویزگه‌کانی شه‌مه‌نده‌فه‌ری گرته‌وه. به‌گشتی له‌و باوه‌ره دابوون، که ئیستا نا چه‌ند ساتیکی تر ته واوی ده زگاکانی گواستنه وه تووشی په ککه وتن ده بن.

ئومیده وار بوون ئه مرو باوکی سیرجیوف بگه ریته وه مال، به لام نه هاته وه. دایکی زیاتر شپرزه بوو. له ماله وه به تووره یی قسه‌ی له‌گه‌ل هه‌موو که‌سیک ده‌کرد. بواری سیرجیوف‌ی نه‌ده‌دا بچیته ناو هوله‌که، ده‌بوایه چه‌ند کاتژمیریکی دریژخایه ن له یه کی له په نجه ره کاندا بروانی. پربه دل تامه زروی چوونه خواره وه ی هه بوو، بو ئه وه ی بزانی له شه قامه کاندا چی روو ده دات.

ـ دایه هه ر ئیستا باوکم بومال ده گه ریته وه؟

ـ ناتوانیت بگه ریته وه!

دوایی نه فره تی له باوکی سیرجیوف و کریکاران و مانگرتنه که کرد. دووباره مندالـه که زیاتر پیی له سه ر پرسیاره کانی خوی داگرت.

ـ دایه به راستی ده توانن ئه و کاره بکه ن؟

ـ چی ده توانن؟

ـ ده توانن هیلی شه مه نده فه ر له کار بخه ن؟

ـ دیاره ده توانن ئه م کاره بکه ن! به مه بیزارم مه که.

دلوپیک فرمیسک له چاوه کانی قه تیس ما. له ده روونه وه زور بیزار و تووره بوو. به لام سیرجیوف روی بو په نجه ره که وه‌رسوراند و زور به ترس و گرنگی‌یه‌وه یه‌کبین سه‌یری شه‌قامه‌کانی ده‌کرد. به چرپه له‌گه‌ل خوی دوا: «ئه‌گه‌ر له ده ستم بیت هه موویان ده کوژم». تا ئیواره دانه هات ده رگا و دوکانه کان دانه خران و شه قامه کان چول نه بوون. پولیس و تیپی قوزاقه کان به شه قامه کاندا ده سوورانه وه، ته نها له و شوینانه ی که ئاگریان تیبه ر دابوون راوه ستابوون.

به لام سیرجیوف خه وی لی زرا بوو. جیگه که ی به جی ده هیشت و ده چووه به ر په نجه ره که و ته ماشای ئه و شوینانه ی شه قامه کانی ده کرد که رووداوی لی قه ومابوو. گری ئاگر به ره و ئاسمان به‌رز ده بووه وه. تارمایی خه لکه که که له ده‌وری ئاگره زوره‌که ده‌سوورانه‌وه، به‌و درندانه ده‌چوون که له‌ده‌وری نیچیره‌که‌یان ده‌سوورینه‌وه. سیرجیوف ته ماشای ئه م دیمه نه ی ده کرد و موچرک به له شی داده هات.

له‌سه‌ر جیگه‌که‌ی، خوی گرموله کرد. خه‌یالی بو ئه‌وه چوو که ئه‌م تارماییانه درنده‌ی برسین و ئیستاکه نیچر راوده‌که‌ن و به ئاگره‌که ده‌یبرژینن و پاشان شیتانه ده‌که‌ونه سه‌ری و ده‌یخون. سیرجیوف چووه سه ر جیگه گه رم و نه رمه که ی و هاواری کرد:

ـ دایه! دایه! من ده ترسم، هه ست به سه رمایه کی زور ده که م.

ـ بو .. بو ناخه وی؟ ئیستا له سه ر جیگه که ی خوت بو هه ستاوی؟

ـ دایه ئاگره کان هه روا زور ده بن، ئه م خه لکه ش له به ر په نجه ره که مان زور ترسناک دیارن.

ـ برووه سه ر جیگاکه ی خوت، له هیچ شتیک مه ترسه!

ـ دایه!!

ـ چی یه کوری ئازیزم؟

ـ ده مه وی بیمه لای تو، من ده ترسم!

ـ له چی ده ترسی کوری خوشه ویستم؟

ـ له سحرباز.

ـ کام سحرباز؟

ـ من شیوه ی جوراوجور ده بینم.

ـ مادام دیی بو لام، وه ره!

سیرجیوف به رووگه شی بازیکی له سه ر جیگه که ی خویدا و چووه سه ر سیسه مه که ی دایکی ... ده ستی دایه ده ستی دایکی و له ژیر پیخه فه که خوی مت کرد، رانه وه ستا و به چرپه ووتی:

ـ ئه مانه ده توانن هه موو شتیک دروست بکه ن.

سه رله نوی دایکی خه وی لیکه وته وه. له م کاته دا کوره سه ری له ژیر پیخه فه که ده رهینا و ته ماشای دیواره کانی کرد... شتیکی سووری بینی، که ره نگدانه وه ی ئاگری شه قامه که بوو. دیسان ترسی لی نیشته وه. پیخه فه که ی به ده م وچاوی خویدا دا. دیسان بیری له و سحربازانه ده کرده وه، که ناویان کریکاره.

سیرجیوف ئه م به یانی یه له سه ر میزی نانخواردن دانیشت بو ئه وه ی نانی به یانی بخوات. به لام ئه مجاره وه ک هه موو روژه کیکی گه رمی نه بینی. له جیاتی ئه مه نانیکی سارد و وشکی بینی که ئینسان بوی نه ده خورا. هاواری له سه ر دایکی کرد: ـ هیندیک کیکم بو بینه! بو چی ئه م نانه ره قه م بو دینن؟

زور تووره دیاربوو که بینی دایکی به راست سه به ته یه ک نانی ره قی بو داناوه. به ئیهانه ی زانی.

ـ سوپاسی خوا بکه سیرجیوفی به ریز بو ئه و نانه ی ئیستا!

ـ چی!؟... پیویسته هه ندیک کیکم بو بینی؟... دایه بو ئه مروکه کیکم بو ناهینی؟

ـ ئیستا له کویت بو بینم سیرجیوفی ئازیزم. هه ر هه موو نانه واخانه کان ده رگاکانیان داخستووه!

ـ بو؟

ـ چونکه هه موو کریکاره کان مانیان له کار گرتووه!

ـ دیسان کریکاره کان؟

سه ری خوی نزم کرد و گوییی خوی خوراند و گوتی:

ـ چی بکه م به بی کیک؟

ـ پیویسته ریگا چاره یه ک بدوزینه وه. ئایا پاریزگاریش ناتوانی به زور کیکیان پی دروست بکات؟

ـ نه خیر سیرجیوفی ئازیزم، چونکه لیی ناترسن!

ـ گوی به پاریزگاریش نادن؟

ـ ئه مانه گوی به هیچ که س ناده ن!

ـ دیاره ئه مانه هیزیکی زورن؟

ـ هه موو شتیکیان به ده سته. پیویسته ئیستا ئه م نانه وشکه بخویت، ئه گینا پاش که میکی تر نایبینیه وه!

ـ ناتوانم ئه م نانه بوره بخوم!

ـ ده زانم به لام به یانی پیت خوش ده بیت!

ـ بوچی؟

سیرجیوف ملی بو نا. نه‌یده‌زانی ئه‌م پوله چ جوره ئینسانیکن، که نه له پاریزگار و نه له هیچ ئینسانیکی تریش ناترسن، به لام له گه ل ئه مانه شدا له به رامبه ر پولیس و تیپی قوزاقه کان راد ه که ن. له گه ل خویدا بیری ده کرده وه: «چاره چیه؟ کارگه کان له کار ئه وستینن، وه هه روه ها ترام و شه مه نده فه ره کان و روژنامه کانیش راده گرن، وه له گه ل هه موو ئه مانه شدا ناتوانیت هیچ شتیکیان به رامبه ر بکه یت!» ئه و چیروکانه ی به‌بیر ده هاته وه که ده رباره ی سحر و سحربازه‌کان گویی لی‌ببوو. چی وتراوه ده‌رباره‌ی ئه‌و پوشاکه سحراویانه، هه رکه له به‌ریان ده‌که‌ن گوایه نابینرین له به ر چاوی خه لکیدا و ناتوانن ده ستگیریان بکه ن. هه رکاتیکیش پاریزگار، فرمانیان پیبدات کار بکه ن دیاره پوشاکه سحراوی یه که یان له به ر ده که ن و له به ر چاو ون ده بن!!

په شیوی له شه قامه کاندا چووه ناو ماله کانیش. ترس که وته دلی ئه و خه لکانه ی که پیشتر هیمن و ئاسووده بوون. هه موو تاکی خیزانه کان ناچار بوون خوو و ره وشتیان بگورن و ئاره زوه کانیشیان که متر بکه نه وه. لیره_خوشی و شیرنی ژیان له ته واوی شاردا بزر بوو، خه لکیش ئه و چیژه ی ژیانیان نه ما. له دوایدا ترس و دله راوکی که وته نیو ئه و کوشکه به رزانه ی وه ک مالی سیرجیوف و ته واوی ده وله مه نده کان که تیایدا ده ژیان. ده رگه وانه کان له گه ل پاسه وانه کان و ئه و ئیشکگرانه ی که صافیره یان لیده دان گفتوگویان ده کرد.

له م سه ر و به نده دا کاره بای مالی سیرجیوف پچرا. هاواری دایکی کرد و وتی:

ـ دایه وابزانم خه له لیک له کاره باکه دا هه یه؟

ـ ژووری میوان رووناک که ره وه.

ـ ئیره ش کاره بای تیدانیه؟

له کوتاییدا کاره‌که‌ره‌که به دایک‌ی راگه‌یاند که مانگرتنی گشتی‌یه و پیویسته مومه‌کان بو رووناکی داگیرسینین. به م جوره تاریکی به ته واوی ماله که ی پیچایه وه. هیچ شتیک دیار نه بوو جگه له که مه رووناکی یه کی مومه کان نه بی که ئه وانیش زور به کزی و پرته پرت داگیرسابوون، که سیبه ره کانیان به سه‌ر کورسی و پیانو و له سه ر په رده کان به شیوه ی لاشه ی مردوو ده بینران. زور به قولی بیری کرده وه!

له و کاته دا که سیرجیوف و دایکی له باره ی پچرانی کاره باوه قسه یان ده کرد خزمه تکاره که خه‌به‌ری ناخوشی هینا که گوایه «ئاویش له بوری یه کاندا ده بری!» وه هه روه ها ئاهه نگی جه نازه کان راده وه ستی، وه به یانی گوشت له بازار که م ده بیت، وه ئه گه ر بو ماوه ی هه فته یه ک شار به م شیوه یه بروات زیانیکی زوری پید ه‌گه‌یه‌نریت.

سیرجیوف به بیستنی ئه‌م هه‌واله ناخوشانه زور بیتاقه‌ت ده‌بوو. که ده‌یبینی ته‌نها کریکاره که ده وریکی گرنگی هه یه، له میشکی خویدا گوتی که کریکار له سحرباز زیاتر هیچ شتیکی تر نیه؛ سحربازیش توانایه کی سه یری هه یه و ده توانیت هه موو شتیک بکات؛ ئه گه ر بیه ویت شه مه نده فه ره کان ده ست به رویشتن ده که نه وه و باوکی بو ماله‌وه ده‌گه‌ریته‌وه و کاره‌باکه‌ش چاک ده‌بیته‌وه و وه‌کو پیشتر ژووره‌کان رووناک ده‌کاته‌وه. بینی کاتیک که کریکاران کار ده که ن، کیکی گه رمیان زور ده بوو، به لام که کریکاران کاریان نه ده‌کرد، نه بوری یه کان ئاویان تیدا ده‌بوو، نه چای گرم و حه‌مامیش هه‌بوو. که‌وایه ئه‌م کریکارانه نه گوی به‌که‌س ده‌ده‌ن و نه له‌هیچ میریکیش ده ترسن. ئه مه چ سحربازیکی گه وره یه!!

سیرجیوف ته واو باوه ری به م کارانه هه بوو. بویه دوو هه فته ی نه برد که ئه م کاره سه رسورهینه رانه هه مووی له روژیکدا چاک بوونه‌وه. ترامه‌کان ده‌ستیان به رویشتن کرده‌وه، شه‌قامه‌کان به کاره با رووناک بوونه وه، روژنامه کان ده‌ستیان به ده‌رچوون کرده‌وه و باوکیش گه‌رایه‌وه ماله‌وه. له‌گه‌ل باوکی سواری یه کیک له عاره بانه کان بوو. به ناو

شه قامه گشتی یه کاندا ده رویشتن، وه ئه م سحربازانه ی "کریکاریان" بینی که کومه ل کومه ل کوده بوونه وه و به روویه کی گه ش ئالاکانیان هه لده گرت و سرووود و گورانی خوشیان ده گوت، به بی ئه وه ی هیچ پولیسیک به ریه‌رچیان بداته وه، یان قوزاقه کان بیان ترسینن!

سیرجیوف زور حه زی ده کرد به ته نیا بچیته ده ره وه، تا ئه م سحربازانه ببینیت. به دایکی وت:

ـ دایه، سحربازه کان له شه قامه کاندا ئه خولینه وه، لیم ده گه ریی بچم ته ماشایان بکه م؟

ـ تو ناتوانی ئه م کاره بکه ی.

ـ ئیستا ئه مانه زور باشن. خراپ نین، وانیه دایه؟

چه‌ند مانگیک تیپه‌رین و کاره‌کان زور باش بوون. خوشی و شادی گه‌رایه‌وه ماله‌وه بو ئه‌م به‌هه‌شته خوشه ی پیشان. روژیک دایک و باوکی چوونه یه کیک له یانه کان، دایه نه که ش بو هه ندیک پیویستی چووبووه ده ره وه، سونیاش له گه ل بووکه شووشه کانی یاری ده کرد. داپیره شی له سه ر جیگاکه ی خوی پال که وتبوو. سیرجیوف هه ندیک هه ستی به دلته نگی کرد، هیچ شتیک نه بوو که خوی پیوه خه ریک بکات.

ـ چ کاریک بکه م داپیره؟

ـ وه ره قاچه کانم بشیله تا ئازارم که م بیته وه!

ـ حه ز به م کاره ناکه م چونکه زور گران و ناخوشه لام.

داپیری به‌جی هیشت و چووه لای سونیای خوشکی. یه کیک له بووکه شووشه کانی بینی و رفاندی؛ قولیکی شکاند و پاشان رایکرده خواردنگا، بو ئه‌وه‌ی چیشت‌لینه‌ره نوییه‌که ببینی. به‌لام چیشت‌لینه‌ره‌که نه‌یهیشت بچیته ناو خواردنگاکه. سیرجیوف پیی وت:

ـ ئه ی چ بکه م که من به ته نیا بم؟

ـ له خواردنگا هیچ شتیکی لی نیه، تا یاری پی بکه ی!

ـ به لام ئه ی ئه مه کی یه له وی قسه ده کات؟

ـ ئه مه میردی چیشت لینه ره که یه!

ـ ئینسانیکی سیلداره.

ـ بو؟ ئه م له ئینسانیکی ئاسایی واتر نیه، ئه م ته نها کریکاره.

ـ ئایا میردی چیشت لینه ره که کریکاره؟!

ـ به لی.

ـ ئه مه سحربازه پیویسته بچمه ژووره وه!

ـ نه خیر! ئه گه ر تو ئه م کاره بکه یت دایه نه که ت گومانی لیده کات و دایکت ئاگادار ده کاته‌وه!

ـ تو دروزنی. دایکم ئاگادار ده که مه وه که په نیره که ت خواردووه!

ـ تو دروزنی من په نیره که م نه خواردووه، ته نها میش و مه گه زم له سه ر ده رکردووه. سیرجیوف له گه ل چیشت لینه ره که به شه ر هات، به لام سه ره رای ئه وه ش نه یتوانی بچیته خواردنگاکه و به ناچاری له پیش د ه رگاکه راوه ستا و دوودل بوو. خزمه‌تکاره‌که هات و ده‌رگاکه‌ی بو کرده‌وه. به‌خیرایی ته‌ماشای ناو خواردنگاکه‌ی کرد. ته‌نها گویی له‌ده‌نگی سحربازکه بوو، به‌لام نه‌ی‌بینی، ئاره‌زوویه‌کی زوری هه‌بوو بو دیتنی. له‌کوتاییدا پیی له سه ر چوونه ژووره وه داگرت. کاره که ره که لیی دوورکه وته وه و وتی «سوپاس بو تو خوایه ».

سیرجیوف له ده رگاکه نزیک که وته وه. له که لینه که وه که م که مه به ده سکی گه سکه کاره باکه ده رگاکه ی کرده وه، به‌لام نه‌یتوانی به یه‌کجار ته‌ماشای ناو خواردنگاکه بکات. چرکه‌یه‌ک وه‌ستا و سه‌ری دریژ کرد. هه‌ناسه‌ی سواربوو. له کوتاییدا هه رچی ئازایی هه بوو کوی کرده وه و چاوه کانی هه لینا، بو ئه وه‌ی ئه و پیاوه ببینی که کراسیکی کونی

لەبەر دابوو، وە سینی یەکی بچووکی لەبەر دەم دابوو. خواردنیکی گەرمی دەخوارد کە هەلمی لی هەلدەستا وە بە ترس و لە رزە وە تە ماشای دە ور و بە ری خوی دە کرد. نانە کە ی لە نیوان هە ر دوو د ە ستی دابوو، وای هە ست دە کرد ئە گە ر یە کیک بیبینی لە دە ستی دە فرینی.

منالەکە چاوی بە دەور و بەری خویدا گیرا و وتی "کوا سحربازەکە؟" جگە لە کارە کە رە کە و ئە م پیاوە، کە سیکی تری لینە بوو!

ـ ئایا ئە وە پیاوە سحربازە کە یە کە هە ر دە ترسی و دە لە رزی؟

ئارە زووی ئە وە بوو زیاتر رووی ئە م پیاوە ببینی، بویە زیاتر چووە ناو خواردنگاکە. پیاوە کە خیرا بازیکی لە شوینی خوی هە لدا و کە وچکە کە ی لە دە ست کە وتە خوارە وە. لیرە دا کارە کە رە کە لە گە لی دوا و ووتی:

ـ هیچ شتیک لیرە نیە، لە خواردنە کە ت بە ردە وام بە، ئە م کورە بچکولە بە ریزە هیچ شتیکت لی نادرکینی.

سیرجیوف بە سە رسورمانە وە وە لامی دایە وە:

ـ شتی چی؟

ـ دایک و باوکت ئاگادار مە کە رە وە لە بارە ی ئە م پیاوە. چونکە پاش ماوە ی خواردنە کە بوو!

ـ باشە.

ـ لە بە ر ئە وە ی برسی یە تی پیویستە بە زە ییت پیدابیت، کورە بچکولە ی بە ریز.

ـ ئە مە کی یە؟

ـ ئە م پیاوە میردە کە مە!

ـ میردی تویە؟

سیرجیوف بە جوریک لە تووره یی و رک لیبوونە وە سە یری پیاوە کە ی کرد کە راست وە ستابوو و زور ئە ترسا. وای دە زانی کە سحربازیکی راستی یە و ئە م جل و بە رگە شرە ی لە بە ر کردووە. قسە ی لە گە ل کرد و وتی:

ـ ئە مە توی؟ تو سحربازی دە تناسم!

ـ کی دە ناسی؟

ـ تو دە ناسم!

ـ من کریکاریکم کورە بچکولە ی بە ریز، بە لام هیچ کاریکم دە ست ناکە وی!

ـ بە لام تو سحربازی، دە تناسم باشت دە ناسم! تو دە توانی هە موو شتیک بکە ی. تو ئە م مانگرتنە ت ئە نجامدا، بە لام ئاگادارت دە کە م کە جاریکی تر دووبارە ی نە کە یتە وە. رووناکی موم هیچ رووناک نیە و جاریکی تر کیکم بە بی چایی پی ناخوری.

ـ من هیچ شتیکم نە کردووە کورە بچکولە ی بە ریز. هە ر ئیستا ئە م شوینە بە جی دە هیلم.

ـ ئە وە ی من بزانم تو ئە وە ندە ترسە نوک نیت، وامدە زانی تو لاشە یە کی مە زنی و بالایە کی بە رزت هە یە. پیم بلی ئە ی بو سحر بو خوت ناکە ی؟!

ـ گالتە م پیدە کە ی! من خو لە تە نانیکیشم پی پە یدا نابیت. ئای کە ئە مە جیی داخە بە ریزم!

ـ من وامدە زانی تو زور لە وە گە ورە تری؛ وامدە زانی زور کامە رانی؛ بە لام ئیستا کە دە تبینم نان دە خوی و لە ترسان هە لدە لە رزی ئیتر لیت ناترسم!

سیرجیوف بو لای رارەوی گشتی مالەوەیان رویشت. کەمیک وەستا تا خوی ئامادە بکات بو راکردن نەوەک سحربازەکە بیەویت وەدوای بکەویت، بەلام هیچ شتیکیوا رووی نەدا. تەنها پیاویکی بینی کە بە رویشتنەوە لە تە نیشت لادیوارە کە وە بە کول دە گریا و بە مە چە کی چاوە کانی دە سری. سیرجیوف هاواری کرد:

ـ ئە وە سحربازە کە یە دە گری!؟ ئە مە سزایە کی رە وایە. بو نە تهیشت باوکم بولام بیتە وە؟ بو کارە باکە ت لە ئیمە پچری؟

بو له کیکی گه رم بی به شت کردین؟...

پاشان سیرجیوف هاواریکی کرد، هاواریک که له هه موو لایه کی ماله وه ده نگی دایه وه. ده یووت «مژده، مژده». وه ک سواریکی چالاکی سه رکه وتوو به خیرایی چووه لای دایه نه که ی و پیی وت:

ــ له مرو به دواوه چیتر لیی ناترسم!

* ئه م چیروکه له کتیبی "حب والقصص الاخری" ــ تەرجەمەی سلیم طه ــ له زمانی عەرەبی یه وه وه رگیردراوه ته سه ر زمانی کوردی.

فەرهەنگوک:

ــ سیسمه : ته ختی خه و

ــ بوری: شیری ئاو

ــ یانه : باشگاه

ــ صافیره: شه یپوور

***

هیستریای پەرلەمانی کویتی لە بەشداری ژنان لە ژیانی سیاسی وڵاتدا!

سەردار عبدالله

په رله مانی کویتی له کوتایی مانگی نوفه مبه ری ۱۹۹۹دا ئه و پیشنیاره ی ره تکرده وه که ئه میری کویت دابووی به په رله مان سه باره ت به مافی به شداری ژنان له ژیانی سیاسی ولاتدا.
په رله مانی کویتی ئه م بریاره ی به ده لیلی ئه وه ره ت کردوته وه که گوایه، به شداری ژنان و ده خاله ت کردنیان له ژیانی سیاسی و کار و باری ده‌وله‌تدا ناته‌بایه له گه‌ل یاساکانی ئایینی ئیسلامدا، هه ر له به ر ئه م هویه شه که گروپی ئیسلامیه کانی نیو په رله مان و باقی ئه وانی تر که له هه مان چوارچیوه ی ئه قلیه تی ئیسلامیه‌کاندا خول ده خون به یه ک ده نگ له دژی ژنان هه لویست ده گرن .
پیشنیاریکی له م چه شنه و هه ژاندنی بابه تیکی له م جوره له ولاتیکی وه ک کویت دا بی هوی تایبه تی خوی نیه، وه ک ده‌لین ئه‌م ماسته بی موو نیه ! ولاتیکی موحافه‌زه‌کاری وه‌ک کویت هه‌میشه ویستوویه تی خوی به دووربگریت و نه‌که‌ویته ژیر کاریگه‌ری ئه‌و ئالوگورانه‌ی که له جیهاندا پیک دیـــن، که ئه‌مه‌ش مه‌حالــه. چ هه‌ولی شیخه ده سته لاتداره کان و چ هه ولی ئه و ولاتانه ی که به رژه وه ندیه ئابووری و سیاسیه کانیان گریی خواردووه به ولاتانی له چه شنی کویت ئه وه بووه که ئه م شیخ نشینانه له چوارچیوه ی ده سته لاتی شیخ نشینی، مه زهه بی و قه به لی نه یه ته ده ری .
به لام پاش جه نگی که نداوی دووه م ئه و پایانه ی که سیاسه تی ولاتی له سه ر به ند بوو شلوقی تیکه وت و قه یرانیکی گه‌وره‌ی سیاسی، ئابووری و کومه‌لایه‌تی به‌دوای خویدا هینا. پاش گه‌رانه‌وه‌ی شیخی کش لیکراو بو سه ر کورسی ده سته لات له لایه ن ئه مریکاو ناتووه، ئیتر نه ده کرا به و ئاسانی و ئارامیه ی جاران بی هیچ ترس وگومانیک ئه میری تازه گه راوه که متمانه ی لای خه لکی ولات چوته خواری حوکمی ولات بکات .
مانگرتن و راپه رینی مه زنی کریکارانی موهاجیر که بنچینه ی هیزی کاره له م ولاته دا، به جوریک بوو که ده سته لاتی شیخ نشینی هینایه له رزه، که پاشان به تومه تی ئاژاوه گیری، پولیس سه رکوتی کرد .
بازرگانی سیکسی به ژنانی ولاتانی وه‌ک فلیپین له کویت‌دا ئه‌وه‌نده‌ی‌تر سه‌رو سیمای ئه و شیخ نشینه ی قیزه ونتر کردووه. ژنانیک که به مه‌به‌ستی کارکردن دینه ئه‌و ولاته، مامه‌له‌ی کویله و که‌نیزه‌کیان له‌ته‌کدا ده‌کریت و ده ستدریژی جنسیان بو ده کریت، به تایبه ت ئه و کچ و ژنانه ی که کاری نیومال ده که ن ده بیت هه موو هه لومه رجیکی سه ختی کارکردن و ده ستدریژی خاوه ن ماله کانیش قبول بکه ن، له به رامبه ر ئه مه شدا هیچ یاسایه ک نیه که ریگه به و به ربه رییه ته بگریت.
ئه وه ئاشکرایه که بزووتنه وه ی یه کسانیخوازی له جیهاندا به گوریکی پته وتر هاتوته مه یدان و رول و نه خشی تایبه تی خوی گیراوه؛ توانیویه تی به شیک له مافه مه ده نی و ئینسانیه کانی خوی به ده ست بهینیت. ئه م بزووتنه وه یه کسانیخوازه سه‌ره‌رای ئه‌و زولم و سته‌مه بی‌سنووره‌ی پیاوسالاری و مه‌زهه‌بی له وولاته ئیسلامیه‌کاندا توانیویه تی بوونی خوی بسه‌لمینیت و رابه‌رانی وه‌ک نوال السعداوی، ته‌سلیمه نه‌سرین و ناسک ئه‌حمه‌د بینیته مه‌یدان که زه‌ینی هه‌موو کومه لگه یان به لای خویاندا کیش کردووه !
جا دروست کردنی سیناریویه کی له و چه شنه له لایه ن ئه میریکه وه که هه میشه ئیلهامی له یاساکانی شریعه وه رگرتووه که ژنان تیایدا جیگه و ریگه یه کی له خوارتر له پیاوانیان هه یه، ده یه ویت به وه نیازپاکی و عه داله ت خوازی خوی نیشان بدات. هه‌روها ئه‌وه ده‌ربخات که ئه‌و نابه‌رابه‌ریه‌ی ده‌رهه‌ق ژنان ده‌کریت ئه‌و پیی خوش نیه، بویه پیشنیار بو

په رله مان به رز ده كاته وه. پاشان ئه میریش ماهیه تی په رله مانه كه ی خوی باش ده ناسی كه بریاری له و چه شنه هه رگیز ناچیته ئه قلیه وه ، واته خول كردنه چاوی خه لكی و شان خالی كردنه وه له به رامبه ر مه سه له ی ژنان له ولاتدا.
به لی ... لیره دا پرسیاریک دیته ئاراوه، كه ئایا په رله مانیكی له و چه شنه ده توانی نوینه رایه تی ده سه لاتی هه موو دانیشتوانی ولاتیک بیت كه دژی نیوه ی به شه كه ی تری كومه لگاكه بیت كه ژنانن؟ هه لبه ت په رله مانیكی له و جوره ناتوانیت له شورایه كی ده ورانی خه لافه تی ئیسلامی به ولاوه شتیكی تر بیت!
جا خوش باوه ری ژنان به په رله مان ناتوانیت له ئاسوی داواكاری و مافه ئینسانی و مه ده نیه كانیان نزیک بكاته وه، به لكو خو ریكخستن و پشت به ستن به ئیراده ی شورشگیرانه ی خویان و هیز و ئینسانه پیشكه وتوو خوازه كانی ناوه و ده ره وه ی ولات ده توانی زامنی به ده ستهینانی مافه خوراوه كانیان بیت.

***

(نەء)ەكانی كەژاڵ ئەحمەد

رانانی:

عبدالله سليمان (مەشخەل)

ناوی كتيب: دەربەندی بەرمودا

لاپەرە: ١٦٨

نووسەر: كەژاڵ ئەحمەد

چاپی دووەم: ١٩٩٩

بابەت: شيعر

ره هه نده يه ك له دواى يه كه كانى كومه لگه په ى ئه كات و پيوانه شورشگيرانه كه ى له و (نه ء) انه وه سه رهه لده دا كه واقيعيه ته حالى حازره كه ى كومه لگاى كورده وارى ره فز ده كاته وه و به سوراخى ژيان و به هايه كى باشتره، به هايه ك كه شاعير خودى خوى تيدا ببينيته‌وه و ئوخه‌ى بكات. ئه م ياخى‌بوونه دريژه ده‌كيشى كه تا ته واوى به ده نه ى ديوانه شيعرى يه كه ى ده گريته وه، كه به شيكى به رچاويان وه رگيردراونه ته سه ر زمانى عه ره بى و هه روه ها زوربه ى شيعره كان له گوڤار و روژنامه كاندا بلاوبوونه ته وه، كه يه كه مين به رهه مى چاپكراوى "كه ژال ئه حمه د"ى شاعيره كه چاپى دووه مى له ١٩٩٩ بلاو بوته وه.
كه ژال ئه حمه د له گه شتى "ده ربه ندى به رمودا" ده نگى سه ركيشى ئه و ياسايانه يه كه تا ئيستا كه م توخمى مييينه به و شيوه يه ده ستى شيعرى بو بردووه. كه ژال شمشيرى (نه ء)كانى له سه ر ملى هه موو ئه‌و نايه كسانيانه دائه نى كه مى ده كاته ئه سيرى نير و هه موو ئه و به ربه ست و ئاسته نگانه وه لاده نى كه ده يانه وى كه ژالى مروڤ زيندانى بكه ن و له پيستى مروڤايه تى دامالن. ئه م هاواره، ئه م هه لشاخانه به رووى ته واوى داب و نه ريته پياوسالارى يه كه ى كومه ل و ئه خلاقياتى رزيوى بورژوازى يه كه له سه ر به ها مروفايه تى يه كانى "ژن"ه وه روژانه هه‌راج خانه ى كويله تى ژن دائه نين.
ئه م ياخى بوونه سه رده كيشيته نيوان كه له به رى په يوه ندى يه كانى نيوان خيزان و كومه ل:

وه ك گه ش بينى؛ ئه گه ر هاتى

ده شى بليم: چيت ليم ئه وى؟!

ئه وه تانى كابرايه كى روژهه لاتى

له سه ر كورسى حه يا و ئابرووم دانيشتووه

قاچى خستوته سه ر قاچى

له پى يه كدا سه د جار ئه لى به شه ره فم

ئاى له شه ره فى رزيوى كابرايه كى روژهه لاتى... (ل ١٨)

داچورانى ئه م به گژاچوونه وه يه بو نيو ته واوى كون و كه له به رى ژيانى كومه لايه تى و كه سايه تى خودى شاعير، خوى زه مينه خوشكردنى هه نگاوه داهاتووه كانى شاعيره بو وه لامدانه وه به كيشه مه وزووعى يه‌كان، ئه و كيشانه ى كه ژال و هه‌زاران كه‌ژاليان كردوته قوربانى. به بروای من بويرترين و گونجاوترين وه لامى شورشگيرانه ده رحه ق به واقيعيه تى مه وجود هه ر ئه و (نه ء) انه يه كه شاعير ده يكاته سه نگه رى خوى و هاوچاره نووسانى.

ئاليره وه؛ ئوقيانووسيک ده بم له ناقايل بوون و
زيديک ده بم له گله يی و ره ت کردنه وه... (ل ۴۳)

تا بتوانی که سايه تی خوی بپاريزی، تا بتوانی حورمه ته پيشيل کراوه کانی توخمی مييينه عه کس بکاته وه، تا بتوانی نه‌هامه‌تی‌یه‌کانی ژن به‌رجه‌سته بکاته‌وه، تا بتوانی وينه‌يه‌ک بکيشی که کالا به قه د بالا بی و ری خوشکه ر بی به ره و پيشه وه، هه ر ئه م (نه ء) انه شه بوته مايه ی جه خت کردنه سه ر زياتری شيعری که ژال ئه حمه د، ئه مه سه رباری زمانی شيعری و ته کنيکی هونه ری شيعری که شاعير ليهاتووانه ئه م زمانه سفت و بی گریيه به ده سته وه ده گريت. ئه‌مه‌ش وای له که‌ژال ئه‌حمه‌دی شاعير کردووه که نه‌ک هه‌ر دانه‌بری له بزافی شيعری کوردی ئه مرو، بگره رولی به رچاو بگيری له بردنه پيشه وه ی ئه م بزافه.
نووسه‌ری "ده‌ربه‌ندی به‌رمودا" هه‌ول ده‌دات واقيعيانه بروانيته دياره‌کان و کيشه‌ی کومه‌ل، به سياسی و کومه لايه تی يه وه، نه ده يه وی سيحر بنوينی و نه خوشی وا نيشان ده دات که سوپه ر هيرويه. به لکه مه غزای سياسی شيعره کانی نيشانده ری هه لو مه رجی تياژياوی شاعيره له کومه لگه يه ک که کاروانی (هه له بجه _ ئه نفال _ کوره و _ شه‌ری ناوخو...) تيا تيده‌په‌ری. شاعير خه‌می ميلله‌تی کوردی به کوله‌وه‌يه. له‌وه‌ش دلنيايه که سياسی‌يه‌کانی حيزبه کان خه ريکی بازرگانی کردنن به کيشه ی گه لی کورده وه.
ئه م ولاته ولاتی هه موو که سيکه
خاوه نه راسته قينه کانی خوی نه بن... (ل ۱۰۳)
يان:
ئه ی کوردايه تی له کوی يه که سياسی
حيزبه که ی خوی ده هينيت و
ميلله ته که ی ته لاق ده دا؟... (ل ۱۰۱)

هه‌رچه‌ند که‌ژال ئه‌حمه‌د نه‌يتوانيوه خوی له‌و جيهان‌بينی‌يه قوتار بکات که له راستيدا هوکاريکه بو مانه‌وه‌ی هه لومه رجی ئيستا، ئه ويش جيهان بينی "کوردايه تی يه"، به لام ئه م نوبه ره يه ی که ژال هه لده گری زور زياتری ده رباره بوتری. به لام با ئه م کورته ناساندنه ببيته ده روازه يه ک که خوينه ران بکه ونه گه شت به نيو گولزاری شيعره ياخی يه کانی "ده ربه ندی به رمودا".

***

له ئاستانەی دووهەزاردا

پشکو نه جمه دین

له ده روازه ی دووهه زاردا، ده مویست بلیم:

ئه وه سه رم و کام مناره زور بلنده، له و به رزه وه هه لیواسن! من مه سیح نیم هه تا باوکم له به ر خاچدا، وا به ته نیا جیمبهیلی! من خوم خودام! ئومه تیکم له هیچه وه خولقاندووه! مندالانم ریگاناده ن جه سته ی پیروزم به دارخاچه وه کرمه ریز بیت! پیچه وانه ی بوچوونه که ی "حه زره تی شیخ"، به ئه مه کترن ئه ولادی ئه م عه سره له پده ریان... روحی خویان ده که ن به خیر!

ده مویست بلیم:

ئه وه ملم! به لام له کوی جه للادیکتان ده ست ده که ویت، که ته وره که ی بارته قای بالای میژوو بیت؟!

ده مویست بلیم:

له زینداندا، نه هه ست به تاریکی ده که م نه به ترس و نه ته نیایی. هه موو شه ویک بلیسه ی جه سته ی به ندی یه ک، زیندان ده کاته چراخان... روحی ده یکاته دیوه خان! من زیندان له خوییم ناگری. من خوم خولقینه ری مه رگم. مردن له به ر چریسکه ی پر ئه فسوونی چاوانمدا "که به هه له جاریک گوتم: به چاوانی مه سیح ده چن!" به چوکدا دیت!

له دادگادا ده مویست بلیم:

هو خه لکینه!... به چاوی خوتان ده یبینن که چون خودا به تومه تی ژیاندنه وه ی ئومه ته که ی، له قه فه زدا زنجیری مه رگ له د ست و قاچی کراوه. ده بخروشین! ئه مه ئیتر روژی حه شره!... ده مویست بلیم: من به نیاز بووم جیڤارا له لوچیکی گیرفانمدا بشارمه وه . ئاوی زه ریا چوره بر بکه م، بیکه م به تف، نیوچه وانی ئه و حاکمانه سواغ بده م که به قه لغانی ژه نگگرتووی سولتان ده چوون!

ده مویست بلیم:

ته ماشاکه ن که تفی خوا چه ند گه وره یه و چون لافاوی هه موو دنیا نغرو ده کات!

ده مویست بلیم:

من خودام و به لام پیچه وانه ی خودا، من بکوژن... ئومه ته که م ئازاد بکه ن!

ده مویست بلیم:

من خودام و ئیوه موعجیزه بنوین! به خوینه که م ناسنامه یه ک بو ئومه ته که م بنووسن! گه ره کم بوو... به لام له رزیم! خوا له پیستمدا هه لفری!... یان له که ولی خوا هاتمه ده ر!

ئاده م له تیکی سیوه که ی نه خواردبا، له به هه شت وه ده ر نه ده نرا! ئه و شه یتان ناپاکیی لیکرد، منیش خودا! ده مویست بلیم!... که چی گوتم: من به نده یه کی دلسوز و ئیوه ش سه روه ر... ته نیا سه رم بده نه وه!!

***

بیرەوەری لە دایکبوون

خالید بایە زیدی (دلیر)

کاتیک لە دایک بووم، دایکم کتیبیکی کون و زە ردهە لگە راوی لە پشت سە رم دانا تا مە بادا جندوکە لە گە ل خویان بم بە ن. هە موو شە ویک دە هات و لە ئە فسانە کانی ئە و کتیبە ی بو دە گیرامە وە تاکوو جندوکە زە فە رم پی نە بە ن و گویم پر بی لە بیدە نگی... وە هام لیهاتبوو کە تە نانە ت لە سیبە ری بیشکە کە شم دەترسام. هە ر کە چاوم لیک دە نان خەونی ئالوز و پەریشانم دەدیت... مار و دووپشک بیشکەکەمیان دەکردە هیلانەی خویان و جندوکە کان راکیش راکیش لە گە ل خویان دە بردم و هە ر کات نا کاتیک قیژە م لی بلیند دە بوو. تە واوی جە ستە م لە سە ر ئاو دە گە را....
دایکم بە هاواری "یا حە زرە تی غە وس، یا حە زرە تی غە وس... کورە کە میان برد...کورەکە میان برد..." دە هات و تاکوو بە یانی لە سە ر سە رم ئیشکی دە کیشا و لە چیروکی ئە و کتیبە ی بو دە گوتمە وە. بە یانیش زوو دە ییپیچامە وە و بە پە لە دەسرەنجی باوکمی، کە بەیانی زوو تا شەو درەنگان لە مەعدەنی بەرد کریکاری دە کرد، هە لدە گرت و لە گە ل تە نە کە یە ک پە نیر بو شیخ و مە لای مزگە وت یا خانە قای گە رە کە کە مانی دە برد تا دوعایە کم بو بنووسن و چیتر مار و دووپشک بیشکە کە م نە کە نە هیلانە ی خویان و جندوکە کان راکیش راکیش لە گە ل خویانم نە بەن...
کاتیک کە دە مروانیە بە روک و شانم کە وە ک گە لای دار، دوعای پی هە لواسرابوو، باوکم وە بیر دە هاتە وە؛ گریانم بو دە هات کە چون ئاکامی رە نج و زە حمە ت و ئارە قی رژاوی دە چیتە گیرفانی شیخ و مە لای گە رە کەکە مان.

❊❊❊

هەواڵەکان لە کوردستان رادەگەیەنن:

سەردار عبدالله

ئوتوموبیل و تاکسیەکانی کوردستان ئاوی موغەزییان بو هەڵدەواسری!

گەماروی ئابووری بەسەر عیراق و کوردستان بەئاشکرا بە رووی هەموو شتیکەوە دیارە ئوتومیل و تە کسیە کانیش یەکیکن لەوان. مروف کە روخساری تاکسیەکان دەبینیت دلی پییان دەسووتی: پیخاوس، بی هە ناو و رە نگ و روخسار پی نە ماو، سە رە رای ئە مە ش با تە علیق و ناو و ناتوور و کوت پیوە کردنی گە نجە کانیش لە ولاوە بوە ستی؛ ئە م بی بە ختانە گە ر زوری خاوە نە کانیان لە سە ر نە بوایە ئە وا هیچ مە جبوور نە بوون ئە و هە مووە تە حە موول بکە ن، چونکە رە فیقی ئە وان لە ئە ورووپا لە سکرووت خانە کان خانە نشین کراوە.
ئە م بە دبە ختانە بو ئە وە ی بتوانن ری بکە ن و فشاری خوینیان لە وە زیاتر نە یە تە خواری، لە هە وراز و روژانی گە رمدا خاوەنەکانیان ئاوی موغەزییان بو هەڵدەواسن کە بریتیە لە تەنەکەیەکی گە ورە ی پر ئاو کە لە سە ر سە قفە کان دادە نریت و بە هوی بوریە کە وە ئاوی فینک دە گە یە نیت بە رادیتە ری داخ بوو، بە مە ش ئوتوموبیلی ماندوو و شە کە ت ئاهیک دیتە وە بە دلی دا.
ئە وە ی شایانی باسە ئە م دوزینە وە یە سە رە تا لە هە ولیری پایتە خت لە لایە ن فیتە رە شارە زاکانە وە دوزرایە وە بە بی کومە ک وهاوکاری کابینە کون و نوی یە کانی حکومە تی هە ریم؛ پاشان هە موو شارە کانی کوردستانی گرتە وە. هە لبە ت ئەم دوزینەوە زانستیەی کوتایی سەدەی بیست، جیگەی ریز و پیزانینە دەنا بەپیچەوانەوە دەبوو شەقامەکانی کوردستان لە بری ئوتوموبیل، گوی دریژ و عە رە بانە ی یایلی تارتارینی تیدا بکردایە!

خیو و جنوکە لە کوردستان!

تە نیا هیرشی خیو و جنوکە کان مابوو بو سە ر کوردستان، ئە ویش دە ستی پیکرد!! کە نالی سە تە لایتی کوردستان لە ٩ ی ئە م مانگە دا رایگە یاند کە لە گوندیکی ناوچە ی "ئاکری" هاوولاتیە کی هە ژار بە ناوی عبداللە جبرائیل شە ش جار ئاگر لە ماڵەکەی بەربووە بەبی هیچ هویەکی دیاری کراو. ئەمەش سەرەرای ئەوەی کە پاش ئاگربەربوون لە مالە کە ی، پینج سە د مە تر دوورتر لە و شوینە مالیکی تر دروست دە کاتە وە. لە سە رە تاوە چە ند پسپوریکی جیولوجی لە زانکوی صلاحە دین پییان وابوو کە ئە وە گازی سروشتی ژیر زە ویە کە هاتوتە دە ری و بوتە هوی ئاگر کە وتنە وە کان، بە لام دوایی بویان دە رکە وت کە هیچ گازیکی سرووشتی لە ژیر زە وی ئە و گوندە دا بوونی نیە .
پاش هیوابران و دلە راوکیی خە لکی ناوچە کە بە زانا و پسپوران، لیپرسراوان پە نایان برد بو زانا ئایینی یە کان، چونکە پیشتر ئە و زانایانە دیاردە ی خورگیرانی مانگی ئوگستیان بە شیوە یە کی دروست لیک دابووە. زانا ئایینی یە کان هوی ئە و ئاگرکە وتنە وە یان دایە پال جنوکە و خیوە کان و مە سە لە کە یان یە کالاکردە وە بو هە موو لایە ک! جادیارە بە هوی ئە م بی عارییە ی جنوکە کان و خوپاراستن لە وە یشومە و خراپە کاریە کانیان، نرخی نوشتەو ئە بودوجانە یان بە تە واوی بە رز کردە وە.
وا پی دەچیت ئاژاوەگیری هەرئەو جنوکە نەعلەتیانە بیت کە کوبوونەوەکانی "دابلن"ی نیوان یەکیتی و پارتی بە ئە نجام نە گە یشت. هە روە ها بە دووریشی مە زانن کە سستی لە بە ریوە چونی کوبوونە وە کانی "واشنطن" دا هە ر کاری

ئەوان بیت. دواتریش بی گومان بن! هەر ئەو چەتەولانەن کە زوو زوو دەچنە بن کلیشەی رابەرەکانەوە کە ماوە نا ماوە ریگە بە سە ربازانی تورکیا و ئیطلاعاتی ئیرانی بدەن بو ناو خاکی کوردستان!

***